

FELDERÍTŐ ÉS INFORMÁCIÓS JELENTÉSEK A KMETY HADOSZTÁLYNÁL 1849 NYARÁN

Az 1848–49-es magyar polgári forradalom és szabadságharc egyik kiemelkedő parancsnoka volt Kmety György ezredes. 1849 júniusában vezérőrnagy, hadosztály, illetve hadtestparancsnok. Az ő magasabb egységének törzséhez érkezett felderítő, illetve információs jelentésekből közlünk az alábbiakban iratokat, amelyek a magyar katonai vezetésbe adnak bepillantást.¹

Kmety György 1813. május 24-én az akkori Gömör megyében Felső-Pokorágyon született, ahol atyja evangélikus lelkész volt. A korán árvaságra jutott Kmetyt 1818-tól nagybátyja Nyíregyházán taníttatta, majd annak halála után testvérbátyja vállalta. Nyíregyháza után Eperjesen, majd a pozsonyi evangélikus lyceumban tanult. Amikor egy külföldi ösztöndíjtól elesett, elkeseredésében katonának állt.

1833-ban a Bécsben állomásozó 19. számú herceg Hessen-Homburg gyalogezredben közvitéz, majd később az ezred irodába kapott beosztást. Ezredese Gyulay Ferenc volt, aki felismerte tehetségét és magához vette adjutánsnak. Pontosság, művelt viselkedése parancsnokának rövidesen az elismerését vívta ki. Örmesterből 1840 májusában hadnaggyá lépett elő és ezután Székesfehérvárra helyezték dandárparancsnoki hadsegédnek.² Innen Bécsbe helyezték vissza ezredéhez, ahol ezred segédtiszt 1848-ban is, főhadnagyi rangban.

Az olasz forradalmi mozgalmak elfojtására az ezredét Itáliába vezényelték. Azután 1848 nyarán Melczér ezredes hadsegéde, akit időközben a magyar hadügyi államtitkárnak kineveztek. Itáliából Kmetyt ezután egy századdal Óbecsére, a szerb felkelők ellen irányították. Rövidesen a Győrben alakuló 23. honvéd zászlóaljba lép, ahol százados, majd őrnagyi rangban zászlóaljparancsnok. A zászlóalj kiképzése, hadrafoghatósága, a fegyelemhez szoktatása Kmety György érdeme volt. Egyik, máig is legrészletesebb életrajzírója Thurzó György szerint, Kmety parancsnoki munkájában „szeretetre méltó bánásmódja, túl nem csigázott szigorúsága, elfogulatlan igazságos ítéletei, zászlóaljának a szeretetét és becsülését szerették meg.”³



Kmety György (Brocky Károly festménye)

A nagyszombati csatában 1848. december 16-án, éppen parancsnoki erélyének és egyéniségének köszönhető, hogy zászlóalj a fejvesztett visszavonuláskor megállta a helyét, fedezte dandárát. Később sikerült zászlóaljának egyesülnie Karger ezredes dandárával. Kmetyt ezután alezredesnek és dandárparancsnoknak nevezték ki 1849 januárjában. A Görgey hadtest Vágvolgye felé visszavonulásakor Kmety alezredes dandára a 10., a 23. és a 45. honvédzászlóaljból, két Vilmos huszárosztályból, egy század Hunyadi huszárból, valamint egy lovas és egy gyalogtegeből állt. A dandárt Kmety január első heté-

1. Az iratok az Országos Levéltárban az 1848–49-i minisztériumi levéltár fondfőcsoportjában levő H. 116. KMETY GYÖRGY 1849. fond iratai között találhatóak. 1. csomó (1849. május–augusztus). (Tovább: Kmety iratok.)

2. Kmety György életére lásd: SZINNYEI József: Magyar írók élete és munkái. VI. kötet. Bp., 1899. 597–599. — THURZÓ Miklós: Kmety György. Hazánk, 1888. 112–129. old. (Tovább: Thurzó.)

3. THURZÓ. 113. old.

ben vette át és rövidesen Görgey egyik legütőképesebb magasabb egysége lett. Január 3-án Kmety egységei Téténynél a Wallmoden vasasokba ütköztek, akik nemsokkal korábban a móri ütközetben a magukat megadó honvédeket lemészárolták. Most Mezei huszárcapitány százada megritkította soraikat. Innen Kmety szervezeten Promontor (Budafok) felé vonult, majd Görgeyt követte a bányavárosok felé. Kmety, Simon és Lipthay dandárok a derékhatat Guyon ezredes pedig a hátvédet alkotta. Január 10-én Kmety Léván állomásozott. A következő napokban Guyont biztosította, majd január 15-én Léváról Báth és Selmecen át Besztercebányára vonult.⁴ Kmety Léváról katonáival erőltetett éjjeli menetben vonult. Elindulása előtt tisztgyűlést tartott. Rövid tájékoztató után felszólította tisztjeit, hogy aki nem érez elég elszántságot a jövő veszélyek leküzdésére, az lépjen ki. A későbbiekben ha megfutamodik közülük valaki, azt agyonlövöti. Egyetlen egy tiszt vallotta be félelmét, akit ott azonnal elmozdított. Az erőltetett menetet az oladás is nehezítette, mivel az ágyúk vontatását a honvédeknek is segíteni kellett. A rendkívül gyenge és gyér élelmezés még mindezt tetézte. Január végén a Szepességben Kmety Kronpachnál elvált a főseregtől, mivel feladatul a Szepes-bélai-szoros elfoglalását kapta.

Kmetyt 1849 februárjában a Bélai-szoros elfoglalásáért ezredesnek nevezték ki, majd Kassára vonulva pihenőben volt. Itt dandárát hadosztállyá szervezték és megkapta a 33-ik és a 2-ik besztercei, később pedig a 125-ik honvéd zászlóalj.⁵ Katonáinak harci szellemét, ütőképességét állandóan figyelemmel kísérte, és mindent megragadott harci szellemük emelésére. Kassától a kápolnai csatáig, azaz február 26–27-ig Kmety minden erejét az alárendelt egységeinek a feltöltése, szervezése, az újoncok kiképzése, valamint a terv szerinti visszavonulás, illetve a menetterv betartása foglalta le.

A kápolnai csatában Kmety a sereg balszárnyát képezte. A Dembinski parancsát, hogy hadosztállyal 07 órakor legyen a kijelölt terepszakaszon, előtte csak egy órával, 06 órakor vette. Az 5 mérföldes távolság miatt természetes, hogy később, amikor megjelent Dembinski már visszavonulóban volt. Amikor öntevékenyen előrenyomult, rövidesen visszaparancsolták. Gelich szerint a parancsokat Bayer ezredes elszabotálta azzal, hogy este 11 óra helyett a reggeli órákban küldte.⁶

A Görgey–Dembinski ellentét idején Kmety Görgey híve, hiszen saját bőrén is tapasztalta a Dembinski vezetés hiányosságait, amely a kápolnai csatában is

megmutatkozott. Kmety a tiszafüredi tiszt-összeesküvéskor Görgey mellett állt, de viszont ő volt az, aki ragaszkodott Kossuth személyes részvételéért a haditanácsban.⁷

Kmety hadosztálya a tavaszi hadjáratban ismét kinttette magát. Április 1-én Gyöngyösön, két nap múlva Hortnál állomásozott, április 6-án pedig az isaszegi csatában vett részt és elsőként öntevékenyen nyomult előre és ütközött meg.⁸ Ekkor kinttette magát és Kossuth is felfigyelt rá, mivel ő korrigálta a Gáspár tábornok által elkövetett taktikai hibát. Még aznap Kmety Kerepesre nyomult. Majd Dunakeszinél letáborozott hadosztályával és a jobbszárnyát képezte a Vác-felé előrenyomulást fedező és megtévesztő Aulich hadtestnek. Miután Kmety a parancsot teljesítette Vácra vonult, ahol pár hétig hadosztályát gyakoroltatta. Ezután a fősereghez igyekezett, amikor Esztergomban a parancsot vette, hogy haladéktalanul csatlakozzon Buda ostromához.⁹

1849. május 4-én a déli órákban érkezett Kmety hadosztályával Óbudára, amely a VII. hadtest balszárnyát képezte.¹⁰ Palugyay Imre a Kmety alárendeltségébe tartozó egységeket 5 gyalog zászlóaljban, 6 század lovasban és 16 ágyúban számolta.¹¹ Ekkortájt vette a fennmaradt első jelentést Kmety a Nyugat-Magyarországon elhelyezkedő ellenséges erőről is. (1. sz. dokumentum.) Horváth Károly felderítő jelentésében értékes adatokat közölt Kmetyvel a Zala, Sopron, illetve a Vas megyében levő császáriak elhelyezkedéséről. A jelentésből számszerű adatokat, felszerelést, valamint a fegyvernemeket is megtudhatjuk. A címzés szerint Kmetynek Székesfehérváron kellett tartózkodni, viszont tudjuk, hogy ekkor Óbudán volt.

A budai ostrom első napjaitól kezdve megkülönböztetett figyelemmel kísérték Kmety ezredes tevékenységét. Az ostromló hadtest parancsnokától Görgeytől parancsot kapott a vár lövetésére és a vízvezetési védsáncok elfoglalására. A személyes bátorságáról ismert Kmety a 10. zászlóalj támadását maga vezette.

Amikor megsebesült még másfél napig katonái rohamát irányította.¹² A negyven órai ostrom alatt a 10. zászlóalj személyi állományának 25–30 százalékát vesztette el. A 17 napi ostrom alatt két ellenséges ellentámadást vert vissza, miután május 21-én végső és döntő rohamra vezette egységeit.¹³

Buda felszabadításáért a csata után Kmety megkapta a katonai érdemjel másodosztályát és Görgey őt bízta meg a kormányzó tájékoztatásával.¹⁴

Ezután parancsot kapott, hogy hadosztályával Székesfehérvárra települjön. Itt mintegy két hétig álló-

4. GELICH Richárd: Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben Budapest én. 2. kötet. 281–314. old. (Tovább: GELICH.)

5. THURZÓ: 114–116. old.

6. GELICH: 2. kötet. 415–425. old. BORUS József: Dembinski fővezérsége és a kápolnai csata. Zrínyi. Bp., 1975. 247–269. old.

7. THURZÓ: 117. old.

8. GELICH: 3. kötet. 208–217. old.

9. THURZÓ: 119. old.

10. GELICH: 3. kötet. 286. old.

11. PALUGYAY IMRE: Buda-Pest szabad királyi városok leírása. Pest, 1852. 95–96. old.

12. THURZÓ: 119. old.

13. GELICH: 3. kötet. 290–291. old.

14. THURZÓ: 120. old.

másozott. Feladatául korábban Debrecenben azt jeltették meg, hogy Veszprém irányából összeköttetésbe lép Komárommal és ha Bem átlépi a Duna vonalát vele is tartja az összeköttetést. Miután Budát a magyar csapatok, köztük Kmety is elfoglalta, új feladatot kapott, ez pedig Pápa–Marcal és Rába vidékének a biztosítása, megtartása, illetve a felszabadítása volt. Miután egységeit Fejér és Veszprém megyei újonckal feltöltötte és egy új zászlóaljot szervezett, hadosztálya alá 5 honvéd zászlóalj, 2 vadász-, 1 utász-, 8 huszárszázad, 8 hatfontos, 7 lovasütegbeli ágyú, 2 röppentyű löveg, összesen 5 1/2 zászlóalj, 8 lovasszázad és 17 ágyú, vagyis 5700 honvéd tartozott.¹⁵ Görgey István szerint feladatául meghatározták, hogy az új felállítás szerint a szélső balszárnyat képezze és az átkelőpontokat: Marcaltó, Malomsok, Mórchida biztosítsa, a hidakat szállja meg, a többiek pedig rombolja le, illetve az ellenség átkelését akadályozza meg.¹⁶ Május végén saját balszárnyával, illetve hadosztályának a zömével biztosította a Sárvár-, Veszprém-, Székesfehérvár utat. A hadosztályát önálló tevékenységgel Tét és Marcaltó körzetében megbízták, mely az Üchtritz és a Pongrácz-féle dandárokból állott. Ebből az időből keletkezett a dokumentumok közül a 2–12. számú irat. Közülük érdeklődésre a két Noszlopy irat tarthat számot, melyből Kmety megtudhatta Dél-Dunántúl legjelentősebb megyéjének népi felszabadítását. (9. és 12. sz. irat.) A felderítő, valamint az információs jelentések, megközelítően pontos adatokat szolgáltatottak a nyugati országrészen megszálló császári erőkről és elhelyezkedésükről.

Kmety katonai karrierjének csúcspontjához június 13-án, a csornai győzelmével jutott. Klapka aznap délelőtt figyelmeztette, hogy a Wyss-féle osztrák dandár négy nappal korábban Csornára érkezett. Mikor Téten értesült Klapka tájékoztatásából az ellenségről, június 12-én délután Mórchidánál helyreállította a rábai hidat, majd átkelt. Másnap hajnalban két részre osztotta hadosztályát. Az egyiket, mely 3 zászlóaljból, 6 lovas századból, 1 lovas ütegből és 2 röppentyű ütegből állott Kapuvár felé irányította, hogy az ottani ellenséges ezredet elvágja, míg ő vezette a Csorna ellen támadó erőket, mely 2 honvéd és 2 vadász zászlóaljból, 2 század huszárból és 1 gyalog ütegből állt.¹⁷ Kmety erőltetett menetben, június 13-án hajnali 5 órakor ért Csorna alá és szinte azonnal támadásba lendült.

A magyar támadás déli és keleti irányból hajnalban indult, miközben egy huszár osztag elzárta a Bő-

sárkány felé vezető utat. Wyss reggel 8 óra tájban a magyarok fölénye és a bekerítés veszélye miatt visszavonulásra adott parancsot.¹⁸

„Csornának hosszú és széles utcái vannak. Három utcában folyt az elkeseredett harc. Nagy volt az esetetek, nagy volt a sebesültek száma mindkét részről. Egy órai harc után vitézeink a piacon találkoztak. Mindenütt győztesek voltak. Wyss tábornok, dandárparancsnok a piacon egyik honvédtiszt által meglöve esett el. Az ellenség gyalogsága szerencsésen elmenekült, mert vitézeink annyira ki voltak merülve, hogy a futó ellenséget nem bírták üldözni.”¹⁹

A Bősárkány felé menekülő császáriakat a szerencse is oltalmába vette, mivel a Klapka által küldött Zambelly ezredes üldöző csoportja megkésétt. Maga Schlik altábornagy, aki Wyss segítségére sietett, a vesztes csata után jobbnak látta Bősárkány elhagyását és a Répce gátja mögé vonult.²⁰

Kmety június 16-án Téten kelt részletes jelentésében beszámolt a csornai csatáról és elismerően szövegezte serege, de az ellenség helytállásáról is. Katonái a hosszú menetelésben igen kifáradtak, míg az ellenség kipihenve lépett harcba és keményen tartotta magát. Az ellenség meneküléséről azt jelentette; mivel nem tudta felderíteni, hogy a Bősárkány melletti hidat két nappal korábban helyreállították, a császáriak egérutat nyertek. „E híd nélkül végleg megsemmisült volna a mocsarakban.”²¹ Végül az ellenséges veszteséget, valamint a kitüntetésre felterjesztendő tisztek közvitézéket nevet sorolta fel. A magyarok vesztesége 53 halott (ebből 2 tiszt) és 218 sebesült.²²

Kmety hadosztályával néhány biztosító egység hátrahagyása után a marcaltói és a téti állásba vonult vissza, amit Klapka később kifogásolt.²³ Kmety valóban nem üldözte a futó ellenséget teljes erejével és így Klapka másnap nem tudta elfogni őket. Ebből az időből és a későbbi napokból maradt fenn a 13–24. számú irat.

A csornai győzelem után Kmetyt június 27-én vezérőrnaggyá léptették elő. Erről ő és Üchtritz, aki ezredessé lépett elő, július 1-én értesült Marcaltón.²⁴

Görgey június 16-án írt levelében emlékeztette Klapkát, hogy Kmety hadosztályának a következő feladatot adta a korábbi közös megegyezésük alapján; Fedezze a Balaton meg a VII. hadtest balszárnya közötti vonalat és biztosítsa Székesfehérváron át a fővárosba vivő országutat.

Görgey a magyar sereg hadművelési területét a Dunántúlra akarta helyezni és mindent megragadott, hogy a végső harcot itt folytassák.²⁵ Pápán keresztül

15. GELICH: 3. kötet: 497. old.

16. GÖRGEY István: 1848 és 1849-ből élmények és benyomások. Bp., 1888. 484. old. (Tovább: GÖRGEY István.)

17. GELICH: 3. kötet: 514. old.

18. BÁNLAKY József: Magyarország 1848/49. évi függetlenségi harcának katonai története. 3. kötet. Bp. 1898. 52–54. old. (Tovább: BÁNLAKY 3. k.)

19. KIRÁLY Iván: Az 1849. június 13-án lezajlott Csornai ütközet krónikája (én.) 10. old. (Tovább: KIRÁLY.)

20. BÁNLAKY 3. k. 54. old.

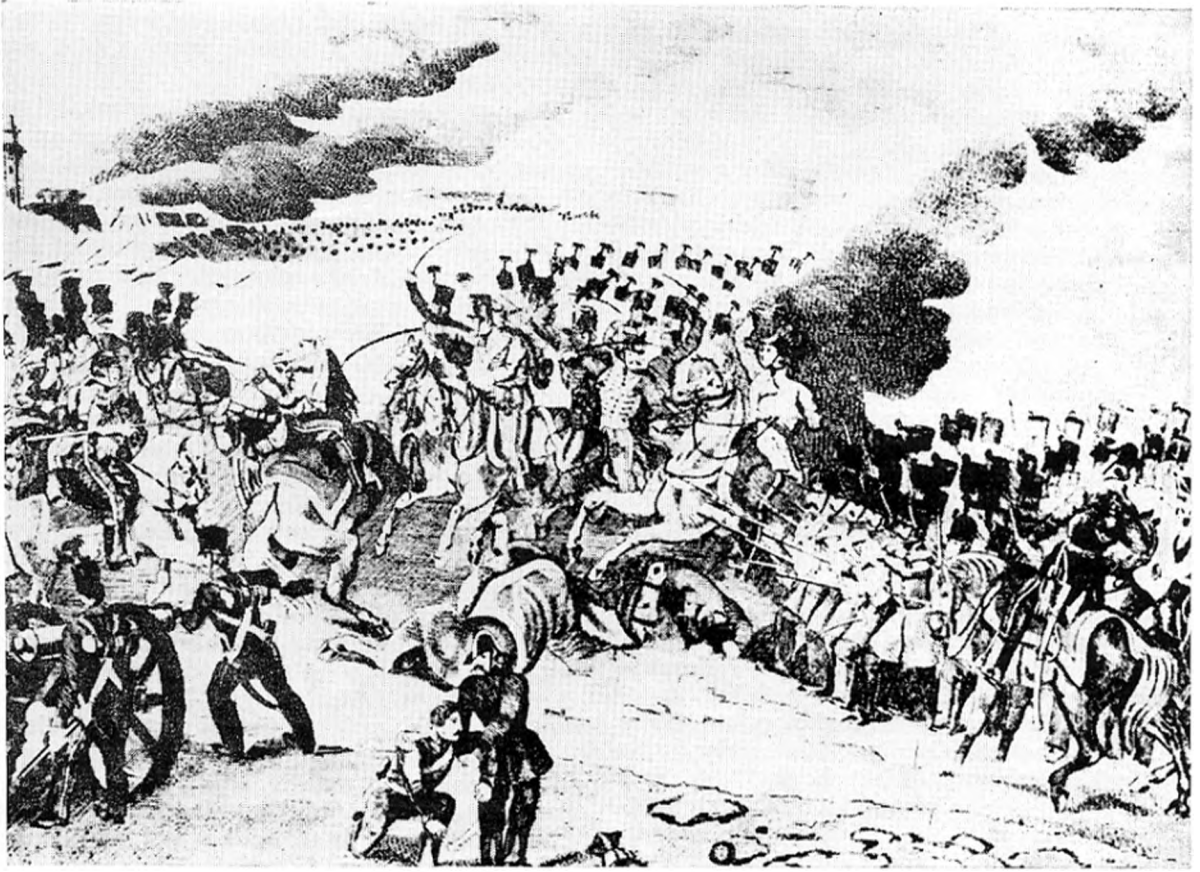
21. KIRÁLY: 12. old.

22. BÁNLAKY 3. k. 54. old. Klapka György: Emlékeimből. Bp. 1886. 166. old. GÖRGEY Artur: Életem és működésem. 2. k. Bp. 1911. 127. old. GELICH 3. k. 515–516. old.

23. GÖRGEY István: 489–490. oldal.

24. THURZÓ: 121. old.

25. GÖRGEY István: 492–493. old.



A csornai ütközetben esik Wyss tábornok

Tapolcafőre vonult Kmety, ahol félnapos pihenést engedélyezett katonáinak. Innen Komárom felé indult, hogy egyesüljön a fősereggel, amikor Kossuth-tól parancsot kapott, hogy hadosztályával Pestre a főváros védelmére vonuljon. Ismét vissza kellett vonulnia. Egységével már Móránál menetelt, amikor újabb parancsot kapott, hogy Paksnál keljen át a Dunán és csatlakozzék a Vetter altábornagy parancsnoksága alatti déli hadsereghez.²⁶ Közben június 27-én lházinál, a győri csatában vereséget szenvedett és visszavonult, miközben az ellenség átkelt a Rábán. Kmety ezek után véglegesen elszakadt a felső-dunai magyar hadseregtől és megkezdte önálló tevékenységét, illetve visszavonulását.

Kmetyt a kortársak a későbbiekben szerették volna a győri csatavesztés egyik okozójának kikiáltani, így Klapka és Rochlitz is emlékezéseiben. Közben Kossuth utasítása alapján hadosztályát hadtestté kezdték alakítani. Mivel Kmety elvágása a főseregtől június 27-én megtörtént, a döntő csatában Győrnél hadosztálya már nem játszott szerepet.

Ramming osztrák hadtörténész, de a magyar vezérkar központi irodája szerint is hiába volt a honvédek helytállása, 27-én már a VII. hadtest és Kmety hadosztálya az osztrák beékelés miatt ki volt téve a veszélynek. Június 28-án Pöltenberg a túlerő miatt Ménfő-Szemerénél nem tudott korigálni, és Győr az ellenség technikai és előerő fölénye következtében elveszett.²⁷

Kmety rövid ötnapos dunántúli visszavonulását már a későbbi emigrációs Görgey és Kmety ellentét hatására Görgey István elmarasztalta.²⁸ Egy másik munkájában hasonlóan elmarasztalta, amikor Kmety az ellentmondásos parancsok hatására július 2-án nem Görgey parancsát, azaz nem az ellenség hátát veszélyeztette, hanem a Kossuth-féle intézkedést követte. Ekkor Mészáros altábornagy az új fővezér, vezérkari főnöke pedig Dembinski. Kmety ezután csak az új fővezér parancsait teljesíthette. A parancs az azonnali dunai átkelést és a déli hadsereggel való csatlakozást rendelte el. Ekkor kapta meg a tábornoki kinevezését is. Görgey itt Kmety „árulásáról” beszél. Mondván, hogy Kossuth Kmetyt hiúságán ke-

26. THURZÓ: 121–122. old.
27. GÖRGEY István: 647. old.

28. U. o. 648–656. old.

resztül megnyerte, amikor tábornokká előléptette.²⁹ Az epés hangú memoárok és a tények felsorakoztatása nyomán megállapíthatjuk, hogy Kmety július elején válaszut előtt állt. Vagy követi Görgeyt és csoportját, vagy a törvényes katonai és politikai vezetők parancsait teljesíti. Az a vád, hogy késlekedett, miközben ezért Görgey Komáromnál vereséget szenvedett, nem állja meg a helyét. Kmetyt ekkor jelentős osztrák erő fogta körül a Dunántúlon. Félő volt, hogy Kmetyt elvágják a Dunától mint egyedüli csatlakozási lehetőségtől a főszerephez. Július 5-én Pakson állomásozott, másnap pihenőt tartott, majd 7-én átkelt a Pestről leusztatott hajóhídon. Még aznap lovasága Üchtritz ezredes parancsnoksága alatt Foktőn, míg a többi fegyvernemmel Kmety Kalocsán állomásozott.³⁰

Ebből a korszakból keletkezett a 21. számú irat, mely a paksi átkelésről, valamint a 26. számú, melyben Kmety a főparancsnokság parancsa alapján elkészített menetvázlatát jelentette. Ebből megtudható az is, hogy Kohlmann ezredesnek Pécs felszabadítására egy lovas osztályt adott a rendelkezésére Baja állomással, akik július 9-én oda megérkeztek.

Kmety hadteste, mivel időközben hadosztályának feltöltése, átalakítása megtörtént, a következő útvonalat járta be Üchtritz naplója szerint: 1849. július 8. (vasárnap) Hajós, 9-én Szentivány, 10-én Katymár, Rigyica, 11-én pihenő ugyanott, 12-én Stanisics, a huszárok Nemesmilitics, Gákova, majd az utóbbiból a Nádor huszárok Zomborba vonultak. Erről a napokról Üchtritz felderítéséből származó jelentését (27. sz. irat), Zombor kiürítéséről közöljük. Üchtritz július 13-án Zomborból Sztapárra vonult, hogy Pétervárad élelmezésére élelmet rekviráljon. Ugyancsak erről a napról keletkezett Vetter tudósítása az ellenség dunai átkelésének az előkészületeiről. (28. sz. irat).

Július 14-én a hadtest Bács-Keresztúr előtti magyar táborba vonult, majd másnap a hajnali órákban Sóvéra, illetve onnan éjjeli menetben Petrováczon át Pirosra menetelt.

A hegyesi csatakor Kmety hadtestével Vetter elkésett parancsa szerint Veprováczról erőltetett menetben, július 14-én a reggeli órákban Kuczura irányába menetelt. A délelőtti órákban végetérő küzdelemben Kmety nem avatkozott be, mivel a parancs szerint Kula vonalánál lezárta a terepet. Guyon vezérőrnagy ezen utolsó győzelme egyben a szabadságharc utolsó győztes csatája is volt. Erről tudósít az itt közölt 29–30. számú dokumentum.

Kmetyt július 15-én Vetter Kisacson át Újvidékre rendelte. Guyon július 16-án a reggeli 7 órakor arról értesítette Kmetyt, hogy Pétervárad városa is szabad. Ezután vonult be hadtestével az üres városba.

Július 16-án Üchtritz ezredes a huszárokkal és az előszereggel Pétervárad felé menetben egy szakasznyi dragonos őrjáratot semmisített meg, miközben Kmety Péterváradra vonult. Gyalogsága és tüzérsége a Duna jobb partján a római sáncok előtt táborba szállt, lovasága viszont Újvidéken maradt.³¹ Az itt közölt 31. sz. dokumentum szerint Guyon tábornok erről értesítette Kmetyt.

Július 20-ig Kmety Péterváradon állomásozott. Másnap 21-én este 6 órakor hadtest tüntető támadást kezdett Kamenicz felé, azzal a céllal, hogy lekösse az ellenséget, miközben Guyon két dandárral 22-én hajnalban Titelt támadta meg. A támadás nem sikerült. Guyont korán visszaverték. Ezután itt rövid ideig Kmety maradt hátra, mivel Guyont Szegedre rendelték. Július 24-én Kmety a Csajkás-kerületbe vonult és Józseffalvát, Patkát, Kátyot, Kovilszentivánt szállta meg egységeivel, miközben előőrsei Milovágig és Mosorinig jutottak el.³² Itt az elégtelen utánpótlás és táplálkozás miatt, főleg a teljesen elhagyott és elpusztított vidéken a katonák között járvány pusztított. Erről számolt be Pongrácz alezredes a július 25-i jelentésében. (35. sz. irat.) Az elégtelen ellátást az elmaradt zsold még tetézte, jelentette Lovász főhadnagy Kmetynek, Palánkán július 27-én. (37. sz. irat.) A lakosság hangulata, különösen a nemzetiségieké mindenütt kedvezőtlen volt. Fokozta ezt a harci cselekmények mellett a honvédsereg szükségyszerű rekvirálása is. Az egyik utolsó fennmaradt dokumentum Járosy alezredes július 31-én kelt jelentése Kmetynek is erről tanúskodott Apatinból. Érdekesége, hogy néhány sorban, Noszlópy állítólagos Bajára vonulásáról is jelentett. Sajnos tudjuk, hogy ez nem volt való. (39. sz. irat.)

Itt a 40. számú, egyben utolsó közölt irat a szabadságharc utolsó perceibe ad bepillantást, amikor a Bánságban és Szegednél lévő csapatok fővezér-ségét Dembinskire, a vezérkari főnökséget Mészárosra bízta Kossuth. Augusztus 1-én a Szőregen kelt Mészáros levél szerint Kmety hadteste bátran szállt szembe az akadályokkal és a hiányosságokkal. Kmetynek ekkor mintegy tízezernyi katonája volt és a zömével Józseffalvánál foglalt állást. Július 28-án azt a parancsot kapta, hogy Óbecsénél keljen át a Tiszán, az ott levő hidat rombolja le és védelmezze az Alsó-Tiszát. Augusztus 2-án átkelt a folyón, 4-én Melenczénél állt. Az élkülönítményei Földvárt és Óbecsét, valamint Törökkanizsát tartották megszállva. Közben Bem a Tiszától keletre működő erdélyi hadosztálya is alárendeltségébe tartozott Perlasztól Pancsováig.³³

Kmety Óbecsén találkozott Besze János képviselővel, aki tájékoztatta a kormány, a katonai és a politikai helyzet válságosra fordulásáról. Tőle értesült a kormány Nagyváradra költözési tervéről is. Kmetyn,

29. GÖRGEY István: Görgey Artur a száműzetésben 1849–1867. Bp. 1918. 195–201. old.

30. GÖRGEY István: 657. old.

31. U. o. 657–658. old.

32. U. o.

33. GELICH 3. k. 814. old. és BÀNŁAKY 3. k. 232–233. old.

de az alárendelt törzsisztekén is borúlátás, a szabadságharc bukásának közelebbi réme vett erőt.³⁴ Augusztus elején mindezt fokozta, hogy a császáriak átkeltek a Tiszán. Kmety hadtestét összpontosította és Nagyikinda alá vonult, hogy a parancs szerint oldalt fedezze Dembinskit a visszavonulásban. Bár Kmety ellenszenvvel viselkedett Dembinskival szemben, mint előljáró parancsnokának azonban engedelmességet. Szőreg után Kmety erőteljesen bírálta Dembinskit, mivel Arad helyett Temesvárnak húzódtott.³⁵ Mészáros vezérkari főnök augusztus 5-én, 9 óra 30 perckor Kmetynek a következőket parancsolta meg: Miután az ellenség Csongrádnál átkelt a Tiszán és a Maros átjáró birtokában van, Szegedről pedig Makó felé tart, ezért a sereg parancsnoksága elhagyta a szegedi hadállást és augusztus 5-én Bébaig, 6-án Óbesenyőig, 7-én pedig Nagyikindáig vonul vissza. „Ehhez képest tábornok úr állását, a hidak hasznavehetetlenné tétele után elhagyva, akként intézkedjék, hogy augusztus 7-én, Nagyikindára érkezzék.”³⁶

Augusztus 5-én a Szőregnél történt ütközetben a magyar sereg vereséget szenvedett. Dembinski nem sokáig állta az ellenséges ütegek tűzét, és gyorsan elrendelte a visszavonulást Béba mögé, feladva ezzel a szőregi sáncokat. A császáriak ezután akadálytalanul törtek előre a Bánátba, miközben a magyarok Temesvár felé hátráltak.³⁷ Dembinski augusztus 6-án a kormánytól parancsot kapott, hogy Aradra siessen, ahol a magyar sereget összpontosítják. Ehelyett Dembinski azonban Temesvár alá vonult. Augusztus 8-án Kmety Zsombolyáról a Temesvárra vezető úton nyolcezer főnyi hadtestével és 40 ágyúval indult meg és a temesvári ütközet színhelyén a magyar sereg baloldalán, a Nyárad patak és Szakálháza helység között foglalt állást. A csata menetében már megtörtént a fordulat, azaz bekövetkezett a magyar vereség, amikor Kmety katonáival még állta a sarat a háromszoros ellenséggel szemben.

„A csata már a császáriak előnyomulásával folyt, midőn Kmety lovasságával s egy pár üteggel az ellenség jobb szárnyát megtámadta.” Az utolsó pillanatban érkezett meg Bem és a helyszínen átvette a fővezérséget, miután a magyar sereg jobbszárnya megfutott. Bem ezután ágyúkkal, Kmety pedig lovasokkal és a gyalogsággal ellenállt a császáriak támadásának. A 45. zászlóalj szuronyt szegezve többször ellenlökést kísérelt meg, miközben Kmety ágyútűzzel visszaverte a császáriak balszárnyát Szentandrásig. A magyar sereg Dembinski főparancsnoksága alatt Temesvárnál demoralizálódott, megfutott.

Bem rövid néhány órás parancsnoksága alatt megmentette a maradék egységeket. A magyar hadsereg embervesztesége elsősorban a dezertálásban és a foglyokban jelentkezett. Mintegy tízezer szőkevényt és hatezer foglyot veszítettek Temesvárnál a különböző magyar egységek.³⁸ Augusztus 10-én Kmety a megfutott alegységeket és a megmaradt saját hadtestét összeszedte és Lugos előtt táborot ütött. Augusztus 14-én viszont az ellenség Lugoshoz érkezett és Kmety a túlerő elől egységeit Facsétra akarta vonni. A világosi fegyverletétel hírére, valamint a menekülésüket biztosító parancsnokok láttán a katonák tömegestől szöktek és dobálták el fegyvereiket. Kmety a parancsnoksága alatti 3–4 ezernyi katonával és 12 ágyúval augusztus 15-én, délután 2–3 óra között Lugos szőlőhegyeinél ütközött meg az ellenséggel és a pár órai feltartóztatásuk az éjszaka folyamán Bem menekülő honvédeknek mentette meg az életét.³⁹

Kmety megmaradt visszavonuló, s immár az életüket és szabadságukat mentő katonái is szétszéledtek, miután az utolsó percekig védtek menekülő bajtársaikat. Parancsnokuk könnyes szemmel búcsúzott tőlük és a török határszél felé menekült néhány bajtársával. A határnál Karánsebestől délre, Mörül községben azonban a román felkelők fogságába esett. Kilenc hadifogoly társával együtt, éjjel egy pajtában a felkelők rájuk gyűjtötták a tetőt, amikor az utolsó percekben a menekülő Bem altábornagy és kísérete kiszabadította őket.⁴⁰

Augusztus 23-án, Baja di-Rima falunál lépett török területre Kmety György vezérőrnagy bűjdöső társával. A török földön rövidesen katonai szolgálatot vállalt és áttért a mohamedán hitre. Kursid pasa néven hadtestparancsnok és Aleppóban élt 1851 végéig. Ekkor Angliába ment, majd az orosz–török háború kitörésekor 1853-ban, visszatért Törökországba. 1855-ben Muravjev orosz tábornok ellen Kars várát védte. 1855 őszén a Takman-hegyek között 30 000 fős cári sereget semmisített meg. A békekötés után nyugdíjba ment. 1861-ben Angliában telepedett le, ahol 1865. április 25-én Londonban meghalt.

Kmety az emigrációban elsőként bírálta Görgey visszaemlékezését, megvédve ezzel a katonai és politikai ellenfeleit. Kmety emigráns éveiről, a felszabadítási szervezkedésbe való bekapcsolódásáról Klapka György tudósít könyvében. Itt Kossuth közvetlen hívei közé tartozott és keményen elítélte azokat, akik kihasználták a kormányzó hiszékenységét. Mint török tábornok több levelet írt Klapkának 1854-ben, melyek az akkori nehéz életébe adnak bepillantást.⁴¹

* * *

34. THURZÓ: 124. old.

35. U. o.

36. BÁNLAKY 3. k. 244–245. old.

37. KOVÁCS Endre: Bem a magyar szabadságharcban. Zrínyi 1979. 333–334. old. BÁNLAKY: 3. k. 242–249. old.

38. GÉLICH 3. k. 830–840. old.

39. U. o. 873–876. old.

40. GRACZA György: Az 1848–49-iki magyar szabadságharc története. Bp. (én) 5. kötet. 1201–1204. old. JAKAB Elek: Szabadságharcunk történetéhez. Bp. 1880. 550–553. old.

41. KLAPKA György: Emlékeimből. Bp. 1886. 505–515. old.

Kmetyről az emberről és parancsnokról Thurzó György ad képet a következőkben:⁴²

„Kmety külsőleg kellemes szép férfiú, mintegy 38 éves, közép sudár termete a fáradalmak megbírására van teremve, izmai teltek és erőteljesek, dacolhat a táborozás minden kényelmetlenségeivel. Szétes nagy homlokának, márványát, haragos barna szemöldei boltozzák, melyek alatt folynak – hosszú szempilláktól, mint szomorú fűzektől árnyékoltan –, az érzelem kristály tiszta kék golyói, melyekben a benső érzelem gondolatai tükröződnek. Nagy sas orra, melyet egyedül a csatában hord magasan, s melynek a puskapor illata volt élvezete, büszkén tekint le a finomul metszett ajkakra, melyek csak ritkán nyílnak meg s ekkor mindig az érzelem vagy meggyőződés tolmácsai: ha zárva maradnak keskeny pirosságuk a szilárd elhatározás, az ingatlanság jellemét árulják el. Arcának barna erős vonásai, a nagy barna szakáll és bajusz s e mellé az egészen rövidre nyírt haj, sajátságos egy vegyületét tünteti fel a megszelidített vadságnak. Tekintete sötét, s még is oly valami szelídség sugárzata folyja körül, hogy az ember egyszerre elfordul tőle s megragadatik általa, úgy hat az emberre, mint amaz állat bűvös tekintete, melytől megretten a gyöngébb, de bűvköréből szabadulni nem tud. Hangja eléggé kellemes, s nem minden melódia nélküli; azonban ha az érzelmeknek engedni át magát, oly valami szelíden elragadó van hangjában, mozdulatában, hogy önkéntelen hajol meg az ember érzelmének. Modora finom, de keresettség nélküli, s oly száraz rövidegű, oly igénytelen, szerény, hogy az ismeretlen egyén, egyelőre kész, majdnem hibásan megítélni őt. Keveset beszél, politizálni még kevesebbet szokott, józan eszével azonban biztosan tudta a napi politikát megítélni s abból következtetéseket vonni.

A függetlenség kinyilatkoztatása véleményével össze nem egyezett: de nem törődött vele, azt mondá mindig: mi csak harcoljunk vitézül, a többit majd elvégzi Kossuth. Kossuth iránt pietással viseltetett, s semmi sem ingatta meg e pietást a pesti második elvonulásig, amidőn a Dembinski Mészáros hadvezérség ínyére nem volt, s inkább látta volna Kmety Vettert e fő polcon: sokkal több bizalma volt a férfijában, mint Dembinskiben.

Pétervárad felszabadítása után véghetetlenül felselyezte az, hogy egy nap Dembinskitől, másnap pedig Mészárostól vett parancsolatokat: de azért lelkismeretesen engedelmeskedett azoknak.

Egyik szebb jellemvonásai közül az, hogy feljebbvalói iránt engedelmességgel, s színleg tisztelettel viseltetett: habár volt eset, midőn ezt bensőleg nem osztá. Seregét a legjobb rendben és hangulatban tartá egész Facsetig. Szigorú, de igazságos bánásmódja, annak osztatlan szeretetét, bizalmát szerzé meg számára.

Kmety páratlan személyes bátorságánál és hazájáért életet is áldozni tudó lelkületénél fogva, mindig csapatja élén harcolt: de lehetett volna-e a csapatnak gyáván megfutni, ily vezér alatt? A Damjanics serege nem volt-e győzhetetlen, míg a hős harcolt élén?

És ha levetkezé Kmety a szolgálat komor gondjait és átengedné magát poharazás közt vidám szeszélyének. Párját kellett ekkor keresni azon mesterségben, hogy környezőiben a jó kedvet fenntartani miként tudta. Mérsékelni magát örömben, szenvedésben: multságban úgy mint szolgálatban egyaránt tudta.

Fényt soha sem űzött. Táborkarával talán minden tábornokok között a legkevesebb költséget okozott mind az államnak, mind az egyeseknek: külsejére mit sem adott, törzstiszti egyenruhát is csak arra az alkalomra csináltatott, hogy Kossuthoz küldetett. Különben egyszerű honvéd bekecs, bőrnadrág, nagy lovaglóvessző, melyet gyakran a legelső fáról szakasztott: ebből állott téli és tavaszi öltözete, míg a nyár a bekecset egy foszlánnyal nem cseréltette fel. Lovai is a tábornokok között a legrosszabbak valának: minden ily hiúságokra nem vesztegetett semmit s nem helyezett bennök épen semmit: de midőn a csapatának volt valamire szüksége, akkor azokért mindent tett, ebben találta ő a büszkeségét s fénylő dicsőségét. Meg is érdemelte ezen osztály méltó vezérért.

Örömmel mulatott Kmety s a zene és ének a szenvedélye volt. Táborában a tisztikar jobb énekesei örömmel látott vendégei valának, s hol csak lehetett mindig megénekelte őket. A 10-ik zászlóalj azért is kedves lőn előtte, mert gyakran danolva követte a csatába.

Egyszóval, Kmety fáradhatatlan, tevékeny, elszánt, figyelmes, nem túlságos vakmerő: de bátor és számító, szigorú: de igazságos, kedélyes, szeretetreméltó, a fényt és a kitüntetést nem vadászó, lelkismert és ami a legfőbb, a magasztosságig magyar hadvezér volt. És ő küldé el utoljára a lugosi dombokról a magyar síkságnak végső búcsú ágyúdalát és ő mondhatá el végtére seregével, hogy »megfogyva bár, de törve nem vedd búcsúszavam, hazám!«

Kmety arcképét Brocky Károly festette meg 1851 körül. Található a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnoka 432. leltári szám alatt. A képet legújabban közölte Rózsa György és Spira György: *Negyvennyolc a kortársak szemével* című albumában Budapest, 1973. a 411. oldalon.

Kmety magasabb egységeinek parancsnokairól, illetve a közölt dokumentumokban előforduló parancsnokokról a következők ismereteseik:

Üchtritz Emil ezredes, született Stuttgart, 1808. szeptember 22-én. Meghalt Gebharsdorf, 1866. ápri-

42. THURZÓ: 128–129. old.

lis 6. Az osztrák hadseregből századosként lépett ki 1843-ban, majd neje marcaltoi birtokán élt. 1848-ban honvédtiszt Görgey alatt. 1849 nyarán Kmety lovaszredét, majd a gyorsan mozgó dandárát vezeti. A csornai csata után ezredessé lépett elő. 1849 szeptemberében elfogták, majd mint porosz alattvalót 1850 nyarán szabadon engedték. Ezután Poroszországban élt haláláig. 1850-ben Lipcsében névtelenül kiadta német nyelvű röpiratát Görgey és a Világosi fegyverletétel. (Görgey und die Capitulation von Világos. Von einem Offizier des Generalstabes der ungarischen Armee.) (11., 14., 23., 24., 27. sz. irat.) 1866-ban jelentős parancsnoki szerepet töltött be a Klapka-légióban.

Pongrácz László alezredes, született Felsőtúr (Hont), 1824-ben. 1840-ben hadapród, 1846-ban pedig testőrhadnagy. 1848 szeptemberében a 23. honvéd zászlóaljban főhadnagy, rövidesen százados, őrnagy, majd alezredes. A csornai ütközetben katonái élén a zászlót kézbe ragadva vezette a rohamot. A temesvári csata után bújdosott, majd 1849 végén külföldre menekült. (35. sz. irat.)

Járosy Ádám alezredes, született Lembergben, 1812-ben. A honvédséghez őrnagyi ranggal lépett át. Kiváló parancsnoknak tartották, aki a tavaszi hadjáratban másodosztályú vitézségi érmet kapott. Alezredessé lépett elő. A déli országrészben harcol. A szabadságharc bukása után 16 évi várfogságra ítélték, melyet Munkácson töltött le. (38., 39. sz. irat.)

Zsurmay Lipót huszár alezredes, született Lengyelországban. A Vilmos huszárak utolsó századát Galiciából ő vezette Magyarországra. Végigküzdötte a szabadságharcot, egyik legbátrabb lovastiszt volt. 1849-ben előbb halálra, majd 16 évi börtönre ítélték. 1850 végén kegyelmet kapott. (15. sz. irat.)

* * *

Az itt közölt Kmety iratok nagy többsége az ellenség mozgásáról, létszámáról és a fegyverzetéről szól. Természetes, hogy találunk a saját erőre, a politikai hangulatra is jelentést. Mint említettük érdekesek Somogy számára a Noszlopy Gáspár-féle levelek, melyben beszámolt Kmetynek az általa elért katonai sikerekről és a Baranyában levő ellenség létszámáról. A somogy-zalai helyzetet Kmety bizalmasa és felderítője, Daniss Rudolf jelentette 1849. június 2-án. (6. sz. irat.)

Hasonló somogyi érdeklődésre számíthat Csertán Sándor zalai kormánybiztos levele Noszlopyhoz, melyben Kmety levelét másolatban küldte meg a honvédtábor és az ellenség diszlokációjáról. Bár ez a levél nem a jelzett Kmety iratok között található, mégis hasznosnak tartottuk közölni, mivel ismeretlen volt a tábornok iratai között. (22. sz. irat.)

A források többségét Kmety alárendelt parancsnokai, az önként vállalkozó katonái, felderítői és kémei

készítették. Találunk a dokumentumok között ismeretlen szerzőjű hírszerző feljegyzéseket is, melyek szűkszavú felderítő adatokat tartalmaznak. Több dunántúli megyei kormánybiztos levelében Kmetynek az ellenség létszámáról és fegyverzetéről tudósított. Itt közlünk Guyon, Vetter és egy Mészáros altábornagy által Kmetynek írt levelet, parancsot. (28., 29., 30., 31., 36., 40. sz. irat.) Kivétel nélkül valamennyi értékes adalékot tartalmaz 1849-ből a magyar szabadságharc fináléjához.

Végezetül a Kmety nevéhez kapcsolódó Beck Vilma ún. felderítő, vagy kémnő históriájával kapcsolatban meg kell említeni, hogy nevével, tevékenységével az iratok között sehol nem sikerült találkozni. Az 1851-ben német nyelven Lipcsében, majd 1901-ben Miskolcon Halász Sándor fordításában „Egy hölgy emlékiratai az 1848–49-iki magyar szabadságharcról” címmel jelent meg Beck Vilma emlékezése. Az ott közölt képtelen állításokat már Beck Vilma kortársai, így Kmety György is megcáfolta. Magát a visszaemlékezést át- meg átszötte a valódi történelmi esemény és a vélt vagy kitalált mozzanat, amelyet, hogy hitelessé tegyen egy-egy személyhez kapcsolt. Így járt el Kmetyvel is.

Beck Vilma visszaemlékezésében Kmetyt úgy emlegette mint akit Görgey hozzá küldött, aki „külön vasúti vonaton jött érte” és Vácról Pestre kísérte... „Másnap Kmetytől kapott számos ajánlattal utaztam Komáromba.” A továbbiakban is több alkalommal hivatkozott még Beck Vilma Kmetyre.⁴³

Kmety 1852. augusztus 3-án megcáfolta a vele kapcsolatos híreszteléseket, bár azt nem tagadta, hogy Beck Vilma kémkedett a magyaroknak. Kmety szerint „az asszony 1849 április, május és június havaiban az ő táborában csatangolt és Racidula-nak hívták vagy egyszerűen a bárónénak – minden családi név nélkül – címezték, de inkább gúnyból, mint komolyan.”⁴⁴ A továbbiakban arra emlékezett Kmety vissza, hogy Beck Vilma kifecsegte, amikor az ellenség kikémlelésére készült és miután volt magyar útlevele átengedték az őrvonalon.

Kroff Lajos a Budapesti Szemlében megírta, hogy „emlékiratai tele vannak nevenséges önmagasztalással és fontoskodó mesékkal, melyekkel saját obszcur személyiségét igyekszik előtérbe tolni az igazság és a magyar ügy rovására. A tábornokról (Kmety) többször emlékezik meg könyvében, de minden esetben otromba mende-mondnákkal hozza nevét kapcsolatba.”⁴⁵

Így az ő személye nem is szerepelhetett Kmety felderítői, kémei között. Azt, hogy végzett felderítő szolgálatot nem tagadható, de nem annyit és olyan méretűt, mint amit ő állított. Beck Vilma nimbuszát az 1936-ban megjelent nacionalista-fasiszta túlzásokkal hemzsegő Pilch-féle: A hírszerzés és kémke-

43. BECK Vilma: Egy hölgy emlékirata az 1848–49-iki magyar szabadságharcból. Miskolc. 1901. 116., 132., 133., 144., 160–163. old.

44. KROFF Lajos: Beck Vilma. Budapesti Szemle, 1901. év 388. old.

45. U. o. 394. old.

dés története című munka első kötete erősítette meg. Az 1848/49-i magyar szabadságharc kémei című fejezetben. Ebben a szerkesztő előkelő helyet biztosított Beck Vilmának a saját visszaemlékezése alapján.

A részletes leírás alapján azonban megkérdőjelezte a szerző, hogy Beck nem volt-e kettős kém? Azaz „többet használt vagy ártott-e a magyar szabadságharcnak, mint a bécsi kormánynak?”⁴⁶

Az itt közölt valamennyi forrás színössze teheti a magyar hadtörténetírás eddig elhanyagolt részét, a katonai felderítés történetét. A források közléséről megemlítem, hogy a keltezés azért szerepel kétszer, mivel az iratot teljes formájában közlöm. A betűhív formában való közlés mellett csak a feltűnő elírást javítottam. Kmety neve a korabeli téves elírás miatt több változatban szerepel a kortársaknál. Mivel ez jellemző és általános volt, egyedül Kmetynél nem javítottam ki. Kmety szerénységét mutatta, hogy nevének pontos írását még a beosztottaitól sem követelte meg. A német fordításokat Török Lehel ny. tanár, valamint Dobai András levéltáros készítette.

1.

Szombathely, 1849. május 3.

Horváth Károly levelé Kmety ezredesnek Székesfehérvárra az osztrák haderő Nyugat-magyarországi elhelyezkedéséről előnyomulásáról

Szombathely, Május 3. 849.

Tisztelt Ezredes Úr!

Körmenden, ahol hír szerint Gorizotti őrnagy csapatjával kellett volna találkoznom, egy ellenséges katonát sem láttam, mert Gorizotti még múlt Hétfőn ki húzódott Körmendről Egerszeg felé, és jelenleg Zala Lövő és Lendva körül mondják, hogy tartózkodik.

Gorizotti őrnagy csapatja áll, biztos kútfők után: 4 álgú, 1 divízió fekete hajtókás vasas – 1 divízió veres hajtókás Sonstenau, 1 őrnaggyal, – 1 gyenge osztály Vimphen gyalogság, – 1 osztály Piret egészen gyakorlatlan stajer újonczok és 1 schvadron Windischgrätz lovasasága, ezek nem rég jöttek Grätzből.

Ez volt Gorizotti csapatja.

Vas megyében jelenleg csupán Pinkafőn tartózkodik hiteles ember után mintegy 200 újoncz Stajerből, ezek ott gyakorolják magokat s a nemzetőröktől a lövöldét is lefoglalták.

Tegnap Kőszegre mintegy 30 dsídások jöttek hihető Salamonfáról, hallottam és pedig hiteles embertől, – vissza mentek é, nem tudom, azonban még ma meg nézem.

A Salamonfai 60 dsídások közt több olaszországi magyar huszárok vannak lengyel bőrbe, ismertető jelek: lándzsájok nincs, ezek helett karabélokval vagynak el látva, és pedig hosszabbakkal mint minők a közönséges karabélok szoktak lenni, óhajtván várják az alkalmat a magyarokhoz át szöktetésre. Ezt olly egyéntől hallottam a ki a megyétől volt ki küldve számukra élelmet szállítani, s velők személyesen beszélt.

Sopron megyében ugyan azon ezred dsídások vagynak, a kik a múlt években Körmenden feküdtek, az ezredesükkel Vist-el többen beszéltek, szinte Olaszországból jöttek.

Tegnap Vas megye 2 írnök által zabot, szénát s kenyeret akart szállítani át Sopron megyébe Salamonfára két

megye írnököt küldött kíséretül, azonban ezeket 12 hihető guerilla Hegyfalunál elcsípte s Pápa felé kísérte az élelmi szerekkel együtt, – igaz.

Sietek Kőszegre s ha lehet Pinkafőre.

Tisztelettel Ezredes Úrnak

alázatos szolgálója
Horváth Károly.

(4. old. címzés)

Kmety György Ezredes és
Hadosztály Parancsnok Úrnak
Székes Fejérvárott.

16/B.

Præs: Albae, 4. Júni. 1849.

1–2. folió.

2.

Veszprém, 1849. május 31.

Orsonits Vilmos számvevősegéd jelentése Kmety ezredesnek Székesfehérvárra felderítő útjáról és az általa megbízott informátorokról

Veszprémből

Kmety György Ezredes Úrnak!

Kiküldetésem folytán első állomásomat elérvén, hol bizonyos tudomást magamnak szerezvén tudósítom Ezredes Urat arról, – e tájban, és ide közel ellenséges tsapat nem mutatkozot és jelenleg nints is. Szóbeli parancs következtébe Stassik Ferencz ügyvéd urat bíztam meg hogy önt minden elő adandó bizonyos körülményekről tudósítsa. Az utamat tovább folytatom, hogy bővebb tudomást minél hamarabb magamnak szerezhessenek és kézbesíthessenek e levelemet Vörös József Bognár legény viszi alkudott bér mellett 3 f. váltóért kinek is egy forint 15 xrt előlegeztem, én pedig magamat Kegyességébe ajánlva maradok mindenkor kész szolgálója.

Kelt Veszpr. május 31-én, 849.

Orsonits Vilmos
Számvevő segéd

(4. old. kívül)

Kmety György Ezredes Úrnak
Székes Fehérvárott.

5–6. folió.

3.

Szekszárd, 1849. június 1.

Nagy Ignác jelentése Kmety ezredesnek Székesfehérvárra a Tolna megyei felderítő útjáról, az ellenség elhelyezkedéséről és létszámáról

Szekszárd, Június 1^o reggel 8 órákor 849.

Tisztelt Ezredes Úr!

Szekszárdra esti 9 1/2 órákor megérkezvén, még ez nap kívántam Fiáth István Kormány Biztos Úrral magamat érintkezésbe tenni, s őt fel kérti, hogy küldetésemnek minél üdvösb, és biztosb sikert szerezni közre munkáljon. – Azomba ezen szándékom tellyesedésbe csak ma regveli 7 órákor ment.

Fel mutatám ugyan is igen tisztelt Ezredes Úrnak meg bízását, ő mindenben elősegíteni azonnal megígérte. – Ő tőle hivatalossan tudom; miszerént Pécsből is már ki vonult az ellenséges csapat Eszék felé. Siklóson azonban még vannak. – Ugyan ezt állítják Eszékéről is a nagyobb erő Péter-vár alá húzódik, azt ostromlandó. – Szinte Fiáth István kormánybiztos Úrtól hozzá alázatos kérdésem után tudom, hogy az ellenség ereje mint egy 12000 lehet. Eszék környékében – ennek sokkal csekélyebb magyar erő

46. PILCH Jenő (szerk.): A hírszerzés és kémkedés története I. kötet. Bp. (1936), 232–247. old.

elég lenne elűzésére. — A nép hangulata e vidéken (néhány német falvakat kivéve) igen jó — itt magába Szekszárdba a nemzet őrség rendes szolgálati állásba van, s csak néhány száz magyar katonát óhajtanak segítségül, hogy elleneinket meg rohanhassák — Többnyire Ezredes Úrnak úgy mint a Gróf Tisztelt Kormány Biztos Úrnak is figyelmükbe ajánlom Simontornyán hallott következő eseményt: — Ráth Katalin, néhai Szabó Ferenc városi aljegyző özvegye ezen keresztül Eszékre, beteg testvéreért utazott, ki Jelasich táborába mint orvos szolgált — is ezen testvérét el is vitte Fejérvárra — itt a magyar ügy iránt igen gyanús kifejezésekkel élt — ezen orvos urat alkalmasint Schaller Pál szappanyos házába lehetne fel találni.

Elégedjen meg Ezredes Úr ezen tudósításommal addig is míg személyes tapasztalásból merítettekkel szolgálhatok — délbe indulandok Bonyhádra, hol már hiteles embereim az itteni kormánybiztos úr által kijelelve vannak. Többnyire mély tisztelettel vagyok Tisztelt Ezredes Úrnak

alázatos szolgálója
Nagy Ignác

(4. old. kívül)

Szekszádról
Kmetty György Ezredes Úrnak
a 8-ik Magyar Hadtest Parancsnokának
Sürgetőleg

(postai pecsét)
SZEKSZÁRD
JÜN. 1.

Székesfejérvárott.

3—4. folió.

4.

Pápa, 1849. június 1.

Horváth Károly jelentése Kmetty ezredesnek Székesfehérvárra az ellenség Sopron és Vas megyei elhelyezkedéséről, a lakosság hangulatáról

Pápa Június hó 1-én 849.

Tisztelt Ezredes Úr!

Sopron megyéből menekült régi ismerőseim után, kik Maj. 30-a hagyták oda Sopron megyét, következendőkről van szerencsém Tisztelt Ezredes Urat tudósítani.

Vas megye egész Körmentig tiszta az ellentől. A Szombathelyen tartózkodók tegnap előtt húzódtak Körmentre.

Sopron megyében Szent Miklóson mintegy 3000—4000 fekszik 9 álgúval.

Ugyan Sopron megyében Lövön gyalogság és lovaság 600, ezek közül szoktak lejárni Sárvárra dsidások 5—6-an patrolba, és requírálni. Vis és Salamonfán fekszik 60 dsidás.

A dsidások közül naponkint szöknek át a magyarokhoz.

A magyarok előőrsei Kapuváron, a németekéi pedig Vittnyéden állanak, ezen két falut néhány hid választja el egymástól.

Minden élelmi szereket, sőt fát is öszve íratott és le tartóztatott Sopron és Vasba.

A nép általában türelmetlenül várja a magyarokat, hogy velök kezdet fogva zsarolóin magát megbosszualtassa, s rég készen tartja már a magyar katonaság számára el rejtett borát.

Még ma Sárvárra, onnét pedig holnap Szombathelyre indulandok, s reményben bővebb tudósítással fogok szolgáltani.

Tisztelt Ezredes Úrnak

alázatos szolgálója
Horváth Károly.

(4. old. kívül)

Pápáról

T. Kmetty György Ezredes
és hadosztály Parancsnok Úrnak
Hivatalból. Székes Fejérvárott.

7—8. folió.

5.

Sümege, 1849. június 1.

Orsonics Vilmos számvevősegéd jelentése Kmetty ezredesnek Székesfehérvárra a Veszprém és Zala megyei felderítő útjáról és az általa megbízott informátorokról

Sümege, Június 1-én 849. déli 11 1/2 órakor.

Kmetty György Ezredes Úrnak!

Veszprémből Tapolczára folytatván utamat és inéd Sümege-re, it és tájban ellenséges csapatra nem találtam, hír szerént Egerszegen volnának elő őrsői az ellenségnek. miről hogy bizonyos tudomást magamnak szerezhsek és Ezredes Urat minél előbb erről tudósíthatnám soraim bezártával azonnal indulok, a netalán előfordulandó eseményekről bizonyos tudomást magoknak szerezni, és azt Ezredes Urali tudósítására Tapolczán Bogdán Lajos Jegyzőt, Sümege Magyar Ferencz biztos Urakat megbízom. Ezt a leveletem viszi Korein Fülöp Izraelita kit 15 forint pengőn fogadtam meg és előlegesen 5 forint pengőt nékie ki fizetem; — magamat kegyességibe ajánlva maradok Kész szolgálója Orsonics Vilmos Számvevő segéd.

(4. old. kívül)

Kmetty György Ezredes Úrnak
Székes Fejérvárott.

9—10. folió.

6.

Nagykanizsa, 1849. június 2.

Daniss Rudolf felderítő jelentése Kmetty ezredesnek (Székesfehérvárra) a zalai és somogyi útjáról, az osztrák haderő muraközi elhelyezkedéséről és létszámáról

Ezredes Úr!

Nyert utasításom következtében tegnap, az az Június 1-én este 9 órakor Nagykanizsára érvén — eddigi tapasztalataimról jelentésemet eként központosítom.

Marczaliba érvén, a vendéglőbe több oda való meszteremberekkel beszélgetve, miután a Pap, Jegyző, és bíró ellen igen fekete sárga vadakat hallottam azokat bővebb hír szerzés miatt felkeresni hajlandóságom anyival inkább sem volt, mivel bizonyos Nöthig István festővel, ki hazafias buzgalomár ismeretes és éppen azért Noszlopy kormány biztos úr bizalmát is bírja, — találkozáván, — ettől azon hírt hallottam, — hogy a Horvátok Barcsnál át törtek, azonban a nép-felkelés híre vissza vonultak, — de az ellenség számát megmondani nem tudta, csak azt hogy mind fegyveres nemzetörök, — s minthogy az ember jó hazafi, és rendes gondolkodású, megbízom arra, hogy az alaposabb hírekről a Fejérvári tisztelt Katonai parancsnokságot időnként tudósítsa, — ettől hallottam, hogy Zala megye tisztviselősege, miután Zalaegerszeg az ellenségtől biztosítva nincs, — gyűlését Keszthelyre tette által —, minek valósága felül Kanizsán csak ugyan meggyőződtem, és Zala megye gyűlését Csertán Kormánybiztos elnöke alatt az ujonczozás tárgyában éppen most tartja.

N. Kanizsán ma regvel 7 óra tájban megkerestem hazafias érzelméről esmeretes Albanits Florián bírót, kinek miután nyílt rendeletemet előmutattam, kezembe adá mintegy válaszul Salamon Zsigmond ügyvéd, és nemzetőri kapitány jelentését, mi szerint május 31-én Letenyéce osztrák katonaság vonult be, — mely 3 tiszten kívül 150 vadász közlegény, 300 olasz, — 800 Pírét, — 35 Chevaux legers, és 500 cu:asirból áll, — kiknek van 2 ágyjuk, 2 vetőgyű, — 6 munitio szekérrel, — 8 társzekerrel, azon felül van 120 kis szekerek, melyeken a requíralt bort, és gabonát viszik, — ezek Június 1-én

regveli 2/4 6-ra Nagy Kanizsa felé indultak, — de mikor elő örsei Poláig estek volna felfelé vették útjokat, és több csavargás után végre a Ratka feletti Hegyi erdőbe vették magokat, mindenfelé rabolva, requirálva, — és nyugtatás nem adva, — enyit a levélből.

Nevezett bíróval a Tanács ülésbe megjelentem, hol nyílt rendeletet előmutatván, — ott a Tanácsban a fentebbi tudósításon kívül még arról értesítettem, — van még a Letenyén volt osztrák katonákon kívül a Kanizsáról kiköltözött s most szintén Mura közbe tanyázó 1700 Likáner, 6 ágyúval, — 16 lovassal, — a Mura mentébe pedig végig Horvát nemzetörök vannak felálítva, kik a bemenetet minden áron gátolják, — e tanácsba értesültem arról is, — hogy mivel Zala megye az élelmi kivittelt Horvátországba megszüntette, — a Drávai vonalon álló nemzetörök az átkelést legyen az bárki meg nem engedik. —

Egyéb aránt a Tanács érzékenyen veszi, — hogy katonaság e vidékre nem érkezik, — és pedig azért mert félnek a Horvátok boszújától, hogy egy tisztjüket agyon verték, — 2^o. A nép lelkes, és kész a különben is gyáva ellenséget csak kis rendes katonai erő biztosíték legyen megtámadni. — 3^o mert mióta az ellenségnek nem megyei szállító szolgálja ki az élelmi szereket azolta requirál, — a lovasság gabonákban örzi lovait, — megfosztják az utast mindenétől, — s az ellenség boszúja az itteni lakosokra anyira lángol, hogy egyesekre megszíról lö, — de a fegyveres néptől kivált csak egy huszárt előörsön lásson, — többet is lenni gyanítva — elhalad, — továbbá horvát nyelvű de magyar érzésű Mura köz lakosai 800 újoncot ajánlván, — mit mind addig míg az kitisztítva nincs ki nem állíthatni, — ezen okok tekintetéből az egész megye várva várja a honvédeket, — és azt mondják, hogy egy zászló ally honvéd kis lovassággal a felkelésre mindég kész néppel együtt Mura közt megtisztítani.

Itt Kanizsán az alaposabb hírek megküldésére a város bíráját bízta meg.

Egyéleb aránt maradván tisztelettel

Ezredes Urnak

Nagy Kanizsán, Június 2-án 1849.

Daniss Rudolf.

(4. old. kívül:

Praes. Albae, 4. Júni 1849.)

11—12. folió.

7.

Nagykanizsa, 1849. június 2.

Albanich Flórián nagykanizsai városi bíró levele Kmety ezredesnek, melyben kéri, hogy hadosztálya Zalába vonuljon

Tisztelt Ezredes Úr!

Öröm érzések között láttuk körünkben megjelenni tisztelt Ezredes Urnak küldöttjét, kinek aggasztó helyheztetésünket, és azt, hogy az ellenség alig 3 mérföldre nyúló távolságra van tőlünk, a közel fekvő helyeket pedig mindenéből kipusztítva, elejbe adván, úgy vagyunk meggyőződve, miként tisztelt Ezredes Ur is befogja látni vitéz had osztályának ezen vidéken leendő megjelenése szükségét.

A Kanizsai nép pedig 5 hónapokon át a császári zsarnokok alatt le szenvedett súlyos napok után leírhatatlan lelkesedéssel várja a napot, melyen a vitéz magyar sereg városunkban érkezni fog. — Tisztelettel vagyunk.

Tisztelt Ezredes Urnak

Kanizsán Június hó 2-án 849.

alázatos szolgálója
Albanich Flórián
Városi bíró

(4. old. kívül címzés: a város körpecsétjével Praes. Albae, jún. 4.

Kanizsa város Tanácsától

Székesfehérvári katonai fő parancsnokságnak tisztelettel

hből sürgöny által.

Székesfehérváron

(Belül a 13. folión német nyelvű címzés a belíven.)

14—15. folió.

8.

1849. június 2.

Hírszerzői összesítés Kmety törzsében a császári haderő elhelyezkedéséről és létszámáról Nyugat- és Dél-Dunántúlon

Hírszerzői hírek

1. Ez* Eszék felé vonul és onnan Péterváradra. Siklós állítólag 1—2000 emberrel meg van szállva. Szekszárd szabad.
2. A horvátok Barcsnál támadtak, de a népfelkelés hírére megálltak. Kanizsa szabad, Letenye meg van szállva, június 26-án Kanizsa ellen vonultak, de később megfordultak, a katonai erdőben tábort ütöttek. Ezenkívül Letenyén van 1700 gyalogos, 6 ágyú, 16 lovas. A felvonulás meg van szünetelve.
3. Június 1-én Tapolcza és Sümeg még nem voltak megszállva.
4. Szombathely május 29-e óta nincs megszállva. Szentmiklós, Sopron 3—4000 emberrel, 9 ágyúval, Vitnyédet és Kapuvárt mindkét helységtől csak néhány hid választja el. Vas megyében Pinkafőt kb. 200 újonc tartja megszállva.

* Megjegyzés: Helyesen az ellenség.

18. folió.

(német nyelvű)

9.

Kaposvár, 1849. június 14.

Noszlopy Gáspár Somogy megyei kormánybiztos levele Kmety ezredesnek, melyben beszámolt addigi katonai sikeréről és az ellenség elhelyezkedéséről, a Pécsent lévő osztrák erőről

Somogy megye Kormánybiztosától.

Tisztelt Ezredes Úr!

Haas ezredjebeli kapitány Ur által szíves lévén az iránt felszólítani, hogy a Pécsen lévő hátra hagyott Osztrák sereg állásáról, számáról, s egyéb előttem tudva levő körülményekről értesítem Ezredes Urat; van szerencsém válaszolni. miként az o/o ide zárt Létszám kimutatás szerint Pécsen 1439 osztrák zsoldos tanyázik, — kik miután Tolna, és Baranya megye lakosait pusztítják, s több rendbeli kegyetlenségeket követtek el, — a lakókat igen elkésérették. Én összeköttetésbe tettem magamat a Baranyaiakkal, küldöttem is vagynak ott, kiket pénzel, s tanácsal láttam el, — s kik működéseiket utóbbi nyilatkozatok folytán oda irányzandják, hogy a napokban Siklós felől kezdve megtámadást intéznek ellenük — minő sikerrel nem tudom, — ha csekély tanácsom nem lesz felesleges, arra kérem tisztelt Ezredes Urat, hogy e rabló csapat megtámadásában segítségünkre lenni, az említettem Baranyaiaknak legyen szíves, annyival is inkább, mert e nem nagy számú ellenség, mely Eszék felé kacsingat, s hihetőleg a rácztáborrali érintkezést tüze ki célul, a még túl a dunára át nem jött seregére nézve is

ártalmas befolyású lehet, s itt több megyéket nyugtalan bilincsekbe tart.

En a Somogyi néppel hála az égnek! e megyét kizsírítván, már 5 csatát vívtam ki szerencsés sikerrel — jelesen a Barcsnál legutóbb kivitt megverése egy nagyobb mennyiségű horvát csapatnak, a rendes magyar katonai erőnek sem vált volna szegényére. Mind a mellett óhajtanók mi is, ki már a sok megtámadásokba mintegy kifárasztva vagyunk, hogy rendes hadsereg által gyámolitatnánk. Három pont van, mely igen nevezetes Tuladuna alsó környékére nézve, s mely naponta veszedelmesb szint ölthet fel, kellő segély elkészése által u.m: a Pécsi, melyet említék, s mely rögtön segélyt igényel, a Drávai, mely Somogyot legközelebb megtámadásokkal *Délnyugatra* fenyegeti, s végre a Zala megye szélén lévő *Letenyei* erő, mely a o/a zárt levél tartalma szerint szinte azon rabló fészék, mely több megyéket, jelesen Somogyot, leginkább Zalát — és Vasnak egy részét háborgatja, ha meg nem semmisítetik; — pedig ezen említettem három részen lévő ellenséges csoport megsemmisítése részenként a nép lelkesedése felhasználása mellett jelenleg legkönnyebb feladat lenne.

Igen megörvendeztetne Ezredes Úr, ha a Somogyi maholnap kiállítandó ujonczok Szabadkára rendelt átszállítását a közelebb fekvő Székes Fehérvár városába leendő szállítással lehetne felcserélni. — E czélra intézkedését, s illetőleg közrehatását kérem. — A Pécsi és Siklósi pósta közlekedést a császáriak ellenébe elzárva tartom, valamint Pécsről Nagy-Kanizsán át horvátországba leendő ellensége közlekedések megszakítására is megtettem a kellő intézkedést.

Ezek a körülmények, melyeknek felemlítését becses fel szállítása folytán Ezredes Urnak kötelességemnek tartottam, még csak azon egy kérelmet csatolva soraimhoz, hogy a magyar hadseregnek Fehérváron lévő testületét, akként méltóztassék — ha csak lehet — vezénylete alatt irányzani, hogy az említettem körülményekkel egybehangzólag, valahára, ha csak egy zászlóalj jut is Somogyinak, segítséget kaphassunk, s eddigi működésünk dugába ne düljön, — ott pedig, hol még a megyék a duló férgektől tisztítva nincsenek, szinte epedve várt támogatást nyerjenek. En részemről ígérem, hogy minden iparkodásomat oda fordítandom, hogy ezen, s szomszéd megyékbe, hova hatásköröm kiterjed, a megszabadulás nagy művéhez közremunkálással hazafi buzgalommal s készséggel járulhassak. Isten Onnel! s vitéz seregével, a remélt örvendetes megérkezésig!! —

Költ Kaposvárott, június 4kén/849.

Noszlopy Gáspár
kormánybiztos*

(* saiat kezű aláírás)

(kivül 4. old.)

23.

Proes. Albae, 6. Júni 1849.

ad No. 22.

Megjegyzés: A mellékletek hiányoznak.

16—17. folió.

10.

Bonyhád, 1849. június 10.

Maithényi József Baranya megyei kormánybiztos levele Kmety ezredesnek Tétre a császáriak garázdálkodásáról és pécsi létszámáról

2. Sz.

Baranya Megye Kormánybiztos

Kmetti Honvéd-ezredes és Hadosztály parancsnok
Urnak

Bonyhád, 1849. június 10.

Miután megyém Hegyháti kerületéből több községek az Eszéki várból — annak feladásakor — elbocsájtott ujonczokat összeszedvén azokat a magyar Hadsereg

számára a szomszéd Tolna megyébe Paksra szállítják, nehogy a becsületes nép e hazafias buzgóságáért a Pécssett tanyázó ellenséges sereg dühének továbbra is kitéve maradjon; de hogy megyémben a mindenféle feltűnedező népmozgalomnak egyrészt anarchikus kitéréseit a lehetőség megátaljam, más részt pedig annak az ügy érdekében irányt adhassak, egyszersmind, hogy az ellenségtől közvetlen megszállva tartott helyektől a közlekedést amennyire lehet elzárjam: szükségesnek látom a Tolna megyei kormánybiztos által dispoziom alá bocsátott Bonyhádi guerilla lovas csapatot megyémbe vonulni, hogy ott a nemzetőrségből véd-erőt rendezve a becsületes népet az ellenség dühétől lehetőleg megóvjam.

Az ellenség mintha érezné, hogy végkép kipusztuland e hazából rettenetesen zsarol így a napokban is épen fehérvári utam alkalmával a Hegyháti kerületből mintegy 30 lovat készült magának Eszékebe vitézni, egyébiránt ebbeli szándéka a bonyhádi guerilla csapat által nemcsak megghiúsított, hanem a nevezett csapat egészen Pécs falai alá húzódvá az ellenség előőrseiből mintegy hatot kivégzett és az ellenséget a városban oly rettegésbe hozta, hogy az előőrseinek segélyt küldeni nem mervén portyázó csapatunkat senki meg nem támadta, csak az kár, hogy a derék csapat vezére Boncz főhadnagy megsebesített.

Egyébiránt hitelt érdemlő tudósítás szerint az ellenség állásáról annyit irhatok: hoav az Pécsset egy Örnagy vezénylete alatt egy zászlóaljjal és 3 ágyúval őrizteti, Siklóson lehet neki két század embere és 3 ágyúja — az Eszéki várőrséget igen gyengének mondják és hiteles tudósítás szerint az Eszéki várból a napokban több mint 300 kocszi hadi és lőszer szállított Bród felé.

Az Ellenség képtelensége érzetében a védetlen népen rettenetes dühvel kegyetlenkedik és féltő, hogy a nép béketűréséből kimerítve, mielőtt czélszerű lenne felkelend; — én azonban iparkodni fogok károsabb következtetések tekintetéből őt csendben megtartani.

Miről ezredes urat értesítvén hazafiúi üdvözléssel maradok

Tisztelt Ezredes urnak

Maithényi József
Baranya megyei kormánybiztos

Kivül:

Baranya Megye th Kormány Biztosátul
Tisztelt Kmetti Ezredes és Hadosztály
parancsnoknak
Hból
Sürgős

Téth
Veszprém jún. 13.

(Postai körpecsét: Téth. 17/6.

Bonyhád. 11/6.

Proes. Téth, 19. júni 1849.)

21—22. folió.

11.

1849. június 11.

Klein és Samaska huszár fhdgy. portyázó, felderítő
parancsnokok jelentése Uchtritz Emil alezredes
dandárparancsnoknak Pápára

10. honvéd huszár portyázó csapat

Portyázó parancsnokság

Esti jelentés.

A legalázatosabban közöljük ezenel a tekintetes parancsnoksággal, hogy Klein és Samaska főhadnagyok portyázó csapataikkal dél tájban Kiscellbe érkeztek, ott abrakoltattak és rögtön parancsuk végrehajtásához fogtak. Amikor Sárvár közelébe értek, kapták a hírt, hogy az ellenség annál a vendéglőnél van, melynél járőrözni Klein fhdgy. parancsot kapott. De alig jött elő a két tiszt, mikor min-

den oldalról megtámadta őket az ellenséges lovasság, amely 2 ágyú és harmadfél divízió tört elő a gabona közül, mire a két fhdgy kénytelen volt visszavonulni, hogy az egész csapatot előrehozza, amely alkalomkor Glikarski elesett és Swartz a jobb karján megsebesült. Azonban az ellenségből egy tisztet Doma-Szendrey leterített. Erre a két osztag visszavonult, mire Fekete fhdgy. a csapatával segítségül jött, mivel mi parancs nélkül nem mertünk támadást kezdeni, így mi és a többiek további parancsig itt, Nagy-Süttkén várunk. Az ellenség most a fent megnevezett helyen tartózkodott némi lovasság odavonásával Patyon, azaz 1 1/2 órányira Nagy-Süttkétől. Ennek következtében célkitűzésünknek megfelelően lehetett, hogy sem én a vendéglőhöz, sem Samaska fhdgy. nem tudott Körmentre eljutni, ezért mi magatartásunkra parancsot kértünk. Ahogy a falusiaktól hallottam, az ellenség naponta este közeledik, de reggel ismét visszahúzódik.

Fekete főhadnagy Klein fhdgy Samaska fhdgy.

Kívül:

A 10-es huszárezred tekintetes parancsnokságának Pápa.

Erk.: Pápa, jún. 11. 849. Uchtritz

(A levél melléklete:)

Az ellenséges tisztek között, akik minket megármadtak, volt egy, aki nevén nevezett minden embert és lovat, de különösen ismerte Fekete főhadnagy lovát, melyre így kiáltott rá: „Ezt a lovat ismerem, Havas kápláré volt.”

23–24. folió. (német nyelvű)

12.

Kaposvár, 1849. június 12.

Noszlopy Gáspár Somogy megyei kormánybiztos levele Kmety ezredesnek Veszprémbe a Baranyában gyülekező ellenségről és Nugent tábornagy csapatösszevonásáról

Somogy megye kormánybiztosa

Kmetti – hadosztály parancsnoknak

Mai napon kezemre jött leveléből Cseh Eduard császári Alispánynak, melyet Baranyában működő embereim Pécs és Siklós közt fogtak, szolgáltatnak kezemre, értem, s olvastam miként 15.000 ember Nugent Tábornok parancsnoksága alatti erő néhány napok múlva beütendvén. Somogyot kitisztina (!) akarnák. Ezen levél szól Kari császári szbirónak, s folyó hó 9-én kelt. És így Gaál százados urnak önhez tett hasonló értesítése igazolatlan látszatik, s ezt ujlag ezredes urnak tudatni czélszerűnek tartottam.

Kaposvár, Június 12-én 849.

Noszlopy Gáspár kormánybiztos*

(* a levél végig saját kezű írás és rajta záróként NG. pecsétgyűrűs címeres pecsétje)

(4. old. kívül címzés:)

Somogy megye kormánybiztosától Kmetti Hadosztályparancsnok urnak

Hvból Sürögöny.

Veszprémbe.

tinta: 49.)

Praes. Téth, 14 júni 1849.

(ceruza külön: 12, 10, 15. Júni.)

48–49. folió.

13.

Szegvár, 1849. június 15.

Gaál Miklós vezérőrnagy másolatban megküldi Kmety ezredesnek Naszlhácz Lajos mérnök Nyugat-magyarországi és ausztriai felderítő útjáról készített jelentését az ellenségről

101.

Várnokkari fő Igazgató.

Kmety Ezredes és Hadosztály Parancsnok Urnak

Kelt Szegvárt 1849. nyárelő 15-én.

Tudakozás végett általam Stayer Honba kiküldetett Naszlhácz Lajos Mérnöknek Fölöstömbe (Fürstenfeld) lett utazásáról szóló jelentését kellő használat és tudomány, még is a Tábori fő Parancsnoksággal leendő közlés végett o/o alatt ide mellékelve másolatban ezennel megküldöm.

Egyszersmind Ezredes Urat hivatalosan megkeresem, hogy ágyuk töltésére löport, – puskákba való kész tölté nyeket, vagy az utóbbiak hiányában szinte puskaport küldeni szíveskedjék.

Gaál Miklós Tábornok

(Melléklet:)

Másolat

Alázatos jelentés a Karakó-Fölöstömi utazásról.

Méltóságos Tábornok Úr parancsának következtében f. hó 9-én délután elindulván az nap Rumba, 10-én Körmentden át Németújvárra, ahol útlevelet váltván 11-én Szakeresztén át Fölöstömgig mentem.

Radéfálván (Rudersdorf) Fölöstömmel átellenben 3 gyenge század Brodi határórt találtam, összesen 270 embert 12 fő és 1 Törzstiszttel és 1/2 escadron Windischgraetz Chevauxlegerst.

Fölöstömben a Piret sor ezred 19, 20, 21 századát három hónapos ujoncokból állót, számra 600 embert szinte 1/2 escadr. Chevauxlegers-t; 2 darab hét fontos kartács, – és egy darab hat fontos gyalog sudár ágyut, – 6 löporos szekeret és egy társzereret.

Ezek közül 2 század Piret még 11-én délután 2 órakor a határszélen portyázandó Fölöstömből kijött, a Radéfálván tanyázott sereg pedig oda bevonult. –

A Stayer széleken kivezető utakon mindenütt egy-egy század tanyáz, úgy hogy a kivitt Stayerből mihozzánk csak túlnyomó erőszakkal lehetne eszközölni.

A Burgaui és Kirchsclagi utakat szinte egy-egy század őrzi.

Fegyverek beszállítását, bár több biztos embert szólítottam fel, ki sem merte elvállalni.

A nép mindenütt, még a határszéli Hienczek is a legjobb szelleműek, sőt magában Stayerben is a legszebb hangulatot tapasztaltam.

Ellenben a katonaság szomorú, kedvetlen, s levert kedélyű, a legénséget mindenütt a Tisztek őrzik az elsőkésmiatt; mi minden napi.

A Német Újváron kiszolgált és Fölöstömben 12-én látamozott útlevelet bizonyítványul ott létemnek o/o alatt bátorkodom ide mellékelni; – mely nélkül ámbár Fölöstömben sok az ismerősöm, aligha fogolyképp elnem kísértetem volna, miután mint gyanus egyént a *finanz Wachetol* fegyveres erővel kísérték a *Polizei Commissariatushoz*, honnan 12-én kiszabadulva Gothard felé mentem, és 13-án ismét Karakóba érkeztem, velem hozván a Körmenten talált két Bécsi Technicust; – kikkel együtt további parancsára készen áll, – Méltóságos Tábornok Urnak –, Karakón június 15-én. 1849. – alázatos szolgálja, Naszlhácz Lajos mk. mérnök.

Kívül:

101. Várnokkari fő Igazgatóság

Kmety Ezredes és Hadosztály Parancsnok Urnak

hból. futár által

Fraes. Téth, 16. júni. 1849.

Pápán ott ahol.

30–31. folió.

14.

Marcaltő, 1849. június 21.

Üchtritz alezredes dandárából jelentkező önkéntes
felderítők nevét jelentik Kmety ezredesnek Tétre

B. Üchtritz Alezr. Dandár

Kmety Ezredes Hadosztály parancsnokságának

Tétren.

Marczaltő jún. 21. 849.

éjjeli 11 órákor

A hadosztály parancsnokságának, éppen most vett rendelete
következtében – a 45-ik zászlóaljából önkényesen kémekül
ajánlkozó három honvéd, névszerint

Mező Károly tizedes

Németh András tizedes

Kis István tizedes: –

az érintett rendeletet magával hozó őrmester küldöncz elő-
fogatján, a tisztelt hadosztály parancsnokság további ren-
delkezése alá ezennel gyorsan által szállítatik.

Dandárnok úr parantsára

Mohári főhadnagy

dandár segéd.

Pápa, Kiscell, Sárvár

Szombathely

Kőszeg

Kethely

Alsópulya

Nagy Barom

Haracsony

Erdőn keresztül Kőszén-

bányának

Lakfalva – Sopron

Pápa, Kiscell, Sárvár

Alsópatty, Sajkól

Lövő, Kövesd

Füles

Erdőn keresztül Küllőnek

Harka

Nyékfelé aztán az erdőn

keresztül

Kőszénbányának

Lakfalva, Sopron

Kivül:...

B. Üchtritz Alezr. Dandár

Kmety Ezredes Hadosztálya

parancsnokságának

Tétren

Hivatalból

rögtön

72/B.

Praes. Téth, 22. júnii. 1849.

37–38. folió.

15.

Pápa, 1849. június 22.

Zsurmay őrnagy a 10. huszárezred parancsnoksága nevében
jelentí az elfogott császári felderítők vallomását
egységükről

10. Huszárezred.

A tekintetes csapatdivízió
parancsnokságának

A legalázatosabban jelentem a
tekintetes divízióparancsnokság-
nak, hogy a járőrt, amelyet
Győrnel tisztí örjáratok láttak,
azért küldtük ki 1 káplárral és
50 svalizsér lovassal, hogy az
ottani térparancsnokságot kö-
zelítse meg, lóval és felszere-
léssel együtt hozzák be.

Ezek az emberek előadják, hogy
örjáratban voltak azonban az
osztrák sereg elfogta őket, és
ennek következtében nálunk ki-
válnak maradni: a legénység
galíciái.

Az ezredet az utolsó emberig
összeterelték, hogy megfigyel-
jék, hogy vajon nem lappang-e
közöttük árulás.

A káplárunk előadja, hogy
Szentmiklóson toborozták őket
és hogy ezredük a gyalogos
századból és lovasságból mint
előörsből áll.

Az iratot a Kiscelli térparancs-
noksághoz terjesztjük föl szíves
betekintés végett.

Pápa, 1849. június 22-én.

Zsurmay

őrnagy.

35. folió.

(német nyelvű)

16.

1849. június 24.

Kmety hadosztályparancsnok német nyelvű fogalmazványja
a hadtestparancsnokságnak Győrbe, az ellenség
helyzetéről és saját mozgásáról

78

K.

A tekintetes csapatparancsnokságnak

Győr.

1849. június 24.

délelőtt 1/2 11 órákor.

A dolog fontossága miatt jelentjük, hogy az ellenség
Csorna és Kapuvár felé nem mozdult, amint ez a portyázók
parancsnoksága tegnapi jelentéséből kiderült. Továbbá,
hogy Mithyt küldtük ki oda és Mithy még ma vissza fog
téni.

Együttal közlöm, hogy az itt található csapataimmal
holnap napfölkeltkor Marczaltőre nyomulok előre, de a
Vilmos huszárezredet Pápán fogom hagyni.

Éppen így a Rába gázlóit Malomfoknál, Móriczhidá-
nál, Kiskolathnál és Szigetszentmihálynál addig fogom meg-
szállva tartani, amíg elvonulásomat a 7. hadseregtörzs el
nem rendeli, de a Szentmihálynál lévő hidat szét fogom
szedetni...

(folytatása hiányzik)

41–42. folió.

(német nyelvű)

17.

Kiscell, 1849. június 25.

Ivánkovits János Vas megyei kormánybiztos levele Kmety
ezredesnek Marczaltőre egy átszökött osztrák vadászkatona
vallomásáról és Kőszeg megszállásáról

59. sz.

Vas megyei t.h. kormány biztostól

Kmety György Ezredes urnak!

Wagner Ignác Langenzersdorfi születés az osztrák vadász
csapatból hozzánk átszökve, azt Ezredes urhoz, mint-
hogy az osztrák sereg itt Csapodnál tanyáz és ezen
szökevényről állásukat tökéletesen ki tudni lehet, át-
küldeni szükségesnek találtam.

Egyetemben van szerencsém értesíteni arrul is Ezre-
des urat, hogy tegnap délután Kőszegen ismét Cs.
katonák mutatkoztak, – már valójában nagyon szük-
séges volna ezen megyét is ezen zsarnok ellenségtől
megmenteni, annál is inkább mivel különben hazánk
legnagyobb kárára a megkívántató ujonczokat kiállí-
tani képes nem leszek, pedig ezen megye 1800 tar-
tozik kiállítani, mely nem megvetendő szám. Az ellen-
ségtől ment részéből a megyének 200 közül kiállita-
tott, és Komáromba már el is küldettek.

K. Kis Czellben, június hó 25-én 849.

Ivánkovits János th.

Kor. biztos

Kivül:

Vas megyei th. kor. biztostól

Kmety György

Ezredes urnak

Hból

Marczaltón
vagy
Téten

Praes. 25. június 849.
87/B.

Marczaltó
Uchtritz
alezr.

43–33. folió.

18.
Szany, 1849. június 25.

Vatthay huszárszázados századparancsnok jelentése felderítéséről, az ellenség mozdulatairól. Megküldi a csornai előljárók segélykérő levelét

10-ik honvéd huszár Ezred

1^o őrnagy 1^o század

Kmetty Ezredes és Hadvezér urnak!

Folyó hó 25-én ide érkezünk alkalmával a parants következtébeni utasítás szerint azonnal patrolt küldöttem Szili Sárkányba és Szilba, de patroloaim még eddig vissza nem érkeztek, tehát immént semmi bizonyost nem közölhetek; — egyébiránt magány hírek után értesítve valék, hogy az osztrák sereg elő őrői, már Mihálig Jabaházáig és Beledig előre nyomultak, különben van szerentsém a most éppen rögtön Csornai előljároságtul ide mellékelve közölt levelet küldeni.

Szany, Június 25-én 849.

Vatthay
százados.

Kivül:

10-ik H. huszár Ezred 1^o őrnagy 1^o század
Kmetty Ezredes és Hadvezér

Urnak
Marczaltón.

Hból.

Indult estvéli 3/4 kilenczkor 25/6/849.
92/B. június 25. 1849.

45–46 folió.

19.
Csorna, 1849. június 25.

A csornai előljárók a legközelebbi parancsnokságot arra kérik, hogy küldjön katonákat a helységbe, mivel a császáriak elpusztításukat tervezik

Nyilt levél

A Csorna mező városa Előljároságától

A legelőbb érő katonai Parancsnokságnak

A Németh katonaság már Szárföldön lévén régi ígérétét szándékló végre hajtani. — Ennek következtébe kérjük a T. Cz. katonai Parancsnokságot legforróbb hála adatosság ígérétével kérni sziveskedve szomorú helyzetünket tekintetbe véve minél előbb segítségünkre jönni, mert ezt nem cselekedvén a legnagyobb nyomornak kitéve, kéntelenéntünk lakunk s vagyonunkat a végső veszélnek hagyni és életünk egyedüli fenntartását s menedékit keresni.

A Csorna m. város özsves közönsége
nevében: — Boda Mihály bírók
Gulás István

Bohár Antal jegyző.

47. folió.

20.

Mór, 1849. június 30.

Angyal móri jegyző jelentése Csapó József első alispánnak Székesfehérvárra, az ellenség előrenyomulásáról Kisbér és Aszár felé

Tisztelt Alispán Úr!

Éppen most érkeztem meg Jeszkenyétül, — az Ellenség előre nyomul, úgy — hogy mai nap 1 órakor már egy Tiszt 3 kocsi borral Aszáron volt — a mind a kotsisoktól hallottam, Kisbéren és Aszáron fognak 2 óráig lenni, — a másik hadtest Ete felé nyomul — ha Megyénekbe jönnének azonnal kötelességemnek tartom Alispán Urat tudósítani.

Tisztelettel vagyok
Ttes Alispán Urnak

Mórott, Június 30. du. 3 1/2 órakor

alázatos szolgája
Angyal jzö.

Kivül:

Moóri Jegyzőtől
Csapó József 1^o Al Ispán Urnak
Hból
Igen sietős.

Fejérvárott.

54–55. folió.

21.

Mór, 1849. július 1.

Angyal móri jegyző jelentése Csapó József első alispánnak Székesfehérvárra az ellenségről és Kisbér elfoglalásáról

Tegnap délután 2 óratájban az előcsapat Kisbérbe ment, — ottan kérdezte, hogy vannak é magyar katonák, — de mint hogy nem voltak, azonnal vissza fordultak és a többi is be ment — amint hallom tsak 2 órát fognak ottan késni, és Ete felé Komáromba huzódni: — azt is beszéltek Kisbéren, hogy Fehérvárra huzódva az ellenség — és Kmetty Ezredes Urnak útját el állták — ha ugyan e megyében bé rohanna azonnal futár által tudósítandom.

Moór, Június 31. éjjel 3 órakor.*

Angyal
jzö.

* A helyes dátum: július 1.

53. folió.

22.

Keszthely, 1849. július 2.

Csertán Sándor Zala megyei kormánybiztos levele Noszlopy Gáspár Somogy megyei kormánybiztoshoz, melyben másolatban megküldi Kmetty ezredes levelét a honvédtábor és az ellenség elhelyezkedéséről

Tisztelt Kormánybiztos Úr!

Kmetty ezredes urnak tudósítását párban, ezennel megküldöm, mellyből hadseregünk állását átlátni méltóztatik.

Én úgy vélem elegendő ok arra, hogy erélyességünket megkettőztessük.

Mi a Mura partokat és stayer széleket még eddig sikerrel védjük, mert az ellenség daczára ismételt kísérleteinek, be nem törhetett.

Most a miveltebb osztályból és mind azokból kik belépni kívánunk, egy sereget akarunk alkotni, lekötelezetet egymást életre-halálra védeni.

Ezen felül nemzetöröket több helyekre vonunk össze, a szükség esetére a nép felkelést is igénybe veendjük.

Szándékunk ezen vidéket addig mig hadi munkálataink fejlődnek az ellenség betöréseitől megoltalmazni.

De e részben segéd karokra van szükségünk. Felkérem azért kormánybiztos urat, ha rendezvén nemzetőreit, és azokat 1 vagy 1/2 század honvéddel erősítve Kanizsára vagy legalább sánczba küldené, hogy ez által népünk bátorságra felkészítették.

Kilencz 3/4 fontos ágyunk is van melyeket most szereltettek fel, de tüzeink nincsenek, ha ezek kormánybiztos úrnál léteznének legyen szives hozzám utasítani őket, hogy együtt munkáladunk esetén az ágyuknak hasznát vehessük.

Úgy szinte ha van, puska-port is legyen szives küldeni, és töltényekért a kormányhoz már több ízben felírtam, most ismét futárt küldök és ha kapok vissza küldendem.

Megengedi, hogy együtt munkálásra vagyok bátor felszólítani, mert meg vagyok győződve, hogy Zala eleste Somogy elestét vonja maga után.

Tudósítását elvárva tisztelettel maradok,

Csertán Sándor
kormánybiztos.

Keszthelyen, július 2-án 1849.

Másolat

Hertelendy József százados Urnak Keszthelyen. *Kmety hadosztály.* A mieink Gyórt elhagyván jelenleg Nagy-Imánd és Acs között áll a tábor, ezen a részen az ellenség előőrsök Kis Bérig állanak. Palota Július 1. 1849. *Kmety ezredes.*

Kivül:

Zala megye kormánybiztosától
Noszlopy Gáspár Urnak Somogy megye
kormánybiztosának.

Hból. Kaposvárott.

OL: Noszlopy Gáspár korb. i. 1849. 1. csomó 74–77. p.

23.

Seréd, 1849. július 2.

Üchtritz alezredes Kmety ezredes hadosztályparancsnoknak Székesfehérvárra jelenti, hogy a sárkányi ispántól érkezett ellenséges adatokat Ferhécz György földművessel küldi meg, valamint a visszavonulás biztosítására tett intézkedéseit

12^{ik} husz. ezred. 1^{so} őrn. osztály.

Kmety ezredes úr hadosztály
parancsnokságának

Seréden 849^{ik} évi Július 2-kán Fehérvárott.
este 9 1/2 órakor

Ferhécz György moóri földművelő ember az ellenség állásáról a sárkányi ispántól o/o alatti jelentéssel beérkezvén; arról is tudósított, hogy 21 német lovas őrség Sárkányból — a moóri határig előre nyomult, szemközt huszárjainkkal. Bizonyosan ismét vissza mentek összeütközés nélkül, minthogy eddig az osztály parancsnoksághoz Balla kapitány úrtól eziránt jelentés be nem érkezett.

A sárkányi ispán hónap reggel magának az ellenség állásáról, s számáról kellő tudomást szerezni, s Ferhécz György által az írásba a hadosztály parancsnoksághoz juttatni fogja.

Ezen becületes földművelő polgár bizonyítja, hogy a mai komáromi ágyúzás éjszának huzódott, tehát gyanítható, hogy elleneink vissza huzódnak.

Ferhécz György 10 pfttal megajándékozott s minden körülmények közt tudósításokat szerzend a magy. hadtest részére.

(Tovább Üchtritz alezredes saját kezű német írása:)

Holnap reggel 5 óráig valamennyi őrszemet bevonom, és az utolsó járót 3 órakor Sárkányig hagyom előremenni, úgy hogy 5 órára Mórba érjen. Nagyon üdvös lenne, ha holnap a Székesfehérvárhoz történő kivonulásnál egy 10 hu-

szárból álló szakasz fedezete mellett két ágyú a lovas üteget biztosítaná, aztán csatlakozna hozzám. Én körülbelül hat órakor indulok innen, miután a Mórba előretolt 1/2 escadronomat felvettem.

Üchtritz
alezredes.

Kivül:

12-ik huszár ezred
Kmety ezredes úr hadosztály
parancsnokságának

1^{so} őrn. osztály

Hból Fehérvárott.
Sürgetős

(Rajta Üchtritz német megjegyzése: Kérem az aláírt irat visszaküldését, mivel egy küldönc a lovak pihenésekor adta át.)

24.

Seréd, 1849. július 2.

57. folió.

Üchtritz alezredes Kmety ezredesnek a sárkányi ispánnak az ellenségről készített feljegyzését küldi meg

Ászár és Kisbér mellett tanyáz 4000 ember, a lovasság nem sok, de hogy mennyi nem tudatik. A fő tábor Igmánd Csép és Bana felé tanyáz, ezt nagy számúnak mondják, de bizonyos száma ennek sem tudatik. Előőrsök járnak keverve gyalog és lovas — nappal és éjszakán számok 3, 6, 8, 11, 20.

Förhezi György
átvettem 10. p. forint.
56. folió.

25.

Paks, 1849. július 6.

Kmety hadtestparancsnokság a Pakson állomásozó Calzada és Pionirevics őrnagyoknak a hidanyog elszállításáról, illetve megrongálására ad parancsot

Seregdivízió Kmety.

Calzada és Pionirevics őrnagy uraknak

Itt.

Paks, 1849. július 6.

Tudomására hozzuk az őrnagy uraknak, hogy mihelyt a Kmety seregdivízió a hidat megszállta, azt ismét szétszedte és Bajára szállította a Sugovicán, amit Dunakanyarnak neveznek vagy, ahol kedvező helyen meg lehet őrizni, mindenesetre azonban a hidat a balparton meg fogja rongálni, hogy az ellenség számára minden alkalmat meg-hiúsítsion, hogy azt birtokába vegye.

58. folió.
(német nyelvű)

26.

Hajós, 1849. július 8.

Kmety tábornok hadtestparancsnok jelentése a Déli Hadseregparancsnokságnak Theresiopelbe, melyben a parancs szerinti menetvonalat jelenti; valamint a Pécselt állomásozó ellenség felszámolására Kholmán ezredesnek huszárokat küld

Másolat. 104. B.

Kmety hadosztály csoport. A déli hadseregparancsnokságának Theresiopel. Hajós, július 8-a este 6 óra. Amint azt a főparancsnokság e hó 7-én 122/b. sz. a. parancsa elrendelte, holnap tovább vonulok Szt. Iván, Katymár, Stanisics falvakon keresztül Nemesmiliticsre, ahová e hó 12-én szándékozom bevonulni.

Mivel azonban Kholmán ezredes úr, aki egy a kormányzó úr által szignált és általam is megvizsgált menetparancsral rendelkezik, úgy intézkedett, hogy a Pécselt álló ellenséges osztag tervezett feltartóztatására legkevesebb egy lovas osztályt oda irányítsak, amelyre egyébként a

hds. főparancsnokától Mészáros altábornagy urtól is e hó 6-i keltezéssel felhatalmazásom van, így bár lovasságban nem vagyok különösen erős, holnap a Palatinus huszárok ezredét Baja felé irányítom, ahonnan ők mind Katymárra, mind pedig Pécsre irányuló hadjárathoz csatlakozhatók; kérem, hogy tájékoztassanak ez a osztály a további hadműveletekhez a tervezett mértékben felhasználható-e? *Kmety mk. tábornok.*

Az eredeti alapján szó szerint:

Fiala őrnagy.

60. folió.
(német nyelvű)

27.

Rigyica, 1849. július 10.

Üchtritz ezredes a 12. huszárezred parancsnoka a Kmety hadtestparancsnokságnak Katymárra jelenti: az ellenség Zombort kiűritette és visszavonult Apatinba

12. huszárezred *Ezredparancsnokság*
Kmety tábornok úr hadseregdivízió
parancsnokságának

Rigyicza, július 10-én. *Katymáron.*

Egészen biztos magán hírek következtében az osztályok Zombort egészen kiűritették, és este 1/4 9 óra felé Apatinra visszavonultak, ezért a ma éjjel Zomborra tervezett rajtaütésre Meszzena ezredes úrnak nem lesz nagyon eredményes.

Az itteni divízió pontosan 3 órakor itt összeáll, csak a menetparancsra vár, mivel a lovak a tegnapi 10 órai és a mai 9 órai menettől a nagy hőségben nagyon sokat szenvedtek.

Üchtritz
ezredes

Kivül:

12. huszárezred parancsnoksága
Kmety tábornok úr hadsereg
divíziója parancsnokságának
Katymáron.

1849. július 10.

112

K

Erkezett: Katymár, 1849. július 11.

63–64. folió.
(német nyelvű)

28.

Topolya, 1849. július 13.

Vetter altábornagy a Déli Hadsereg parancsnoka Kmety hadtestparancsnoknak Kernyaján. Közli, hogy az ellenség Novoszelónál hidanyagot gyűjt a Duna bal partján

182 *A Déli Hadsereg főparancsnokságától*

B.

Kmety tábornok úr hadseregparancsnoknak!
Kernyaja

Főhadiszállás Topolyán, 1849. július 13-án.

Megbízható kémektől az a hír érkezett, hogy az ellenség Novoszellónál a Duna bal partján híd emeléséhez szükséges anyagokat, alkatrészeket, járműveket több lemezrel együtt készenlétben tart, hogy egy visszavonulás esetében Novoszeló és Szotin között a Dunát elzárja.

A tábornok úr sziveskedjék hadmozdulatainál ezért is figyelemmel lenni és Meszzena alezredest, amint tábornok úr szükségesnek tartja, és amint hadmozdulati megkívánják, állandóan a szükséges parancsokat előnyomulásra vagy visszavonulásra kiadni.

Az e hó 9-i 128 szám alatt kiadott rendelkezéséhez,

B

miután Zombort ma a Nemes Militicsről oda küldött hadoszlop elfoglalta, Meszzena alezredestnek meg kellene állni ezzel egy magasságban Monostorszegen.

A parancsnokló
Vetter.

Kivül:

125

B

13. július.
Erkezett: Kernyaja, 1849. július 13-án.

182

B

Déli hadsereg főparancsnokságától
Kmety tábornok és hadtestparancsnok úrnak
futárral
igen sietős

Kernyaján
vagy Veprovácson.

67–68. folió.
(német nyelvű)

29.

Topolya, 1849. július 14.

Vetter altábornagy, a Déli Hadsereg parancsnoka Kmety hadtestparancsnokkal közli, hogy Guyon vezérőrnagyot hajnalban megtámadták. Megparancsolta Kmetynek: erőltetett menetben Kuczurára meneteljen és támogassa Guyont

A Déli Hadsereg parancsnokától.

176

B

Kmety tábornok úr hadtestparancsnoknak!
Veprovázt.

Főhadiszállás Topolya, 1849. július 14-én.

Ahogy a tábornok úr mellékelt jelentéséből látni fogja, Guyon tábornok urat ma reggel 4 órakor túlerővel megtámadták Szeghegynél és Feketehegynél, de Verbásznál őket a csatornán túlra visszaverték. Amennyire Guyon tábornok írásából meg lehet tudni, reméli, hogy a már visszaszorított, visszavonulóban lévő ellenséget gyors előnyomulással kellően megverheti.

A tábornok úr azután ha különös körülmények valami mást nem kívánnak meg, rögtön erőltetett menetet foganatosítson Veprováztról Kuczurára, és Guyon tábornokkal egyetértésben vezesse a hadat.

A parancsnok
Vetter.

Kivül:

Déli hadsereg főparancsnokságától

176/B. Kmety tábornok úrnak s hadtest parancsnokságának
Hból

Veprovázt

futár által
igen sürgős.

72–73. folió.
(német nyelvű)

30.

Verbász, 1849. július 14.

Guyon vezérőrnagy Vetter altábornagynak Topolyára melyben jelenti, hogy Hegyesnél az ellenség megtámadta, de visszaverte Verbásznál a csatornán őket. Kéri, hogy Kmety hadtestével támogassa

Másolat

Vetter altábornagy úr. Az ellenség ma reggel 4 órakor Hegyesnél és Szeghegynél túlerővel megtámadott engem, de ma:acs küzdelem után már visszavettem a csatornán és remélem, hogy nemsokára a csatornán is átkelhetek.

Verbásznál 1849. július 14-én reggel 9 órakor. Ha Kmety tábornok úr erőltetett menetet végezhet Kuczura irányában, úgy holnap eljuthatunk Péterváradig.

Guyon sk.
vezérőrnagy

71. folió.
(német nyelvű)

31.

1849. július 16.

Guyon vezérőrnagy mint a 4. hadtest és a Déli Hadsereg parancsnoka Kmety hadtestparancsnoknak Ujvidékre. Közli, hogy Pétervárad szabad, kéri vissza a két lövegét

A 4. hadtest és a Déli Hadsereg főparancsnokától
Kmetty tábornok úrnak
Ujvidéken.

1849. július 16.
reggel 7 órakor
Járóreim ma éjjel találkoztak a péterváradai huszár jár-
őrrel. Pétervárad szabad.
A löszert megkaptam. Ha szükséges, pótolni fogom
amint az enyém megérkezik.
Kérem küldjék el nekem 2 lövegemet.

Guyon
tábornok.

Kivül:

B. 1.-hez
Érkezett 1849. július 16-án.

69–70. folió.
(német nyelvű)

32.

Baja, 1849. július 19.

Zambelly ezredes, a Bajai Csoport parancsnoka Noszlopy
Gáspár Somogy megyei kormánybiztosnak Iharosberénybe.
Közi, hogy ő vette át a csoport parancsnokságát. Amikor
elegendő ereje lesz, közösen támadják meg az ellenséget.
Addig defenzívában maradjon, esetleg Bátára vonuljon
vissza. Ott lehetőség is lesz az átkelésre és
a csatlakozásra

Zambely ezredes Bajai csoport parancsnoksága.
Noszlopy kormánybiztos Urnak
Iharos-Berény.

Baja, 849. július 19-én.

A 16-án keltezett, Kmetty ezredeshez intézett levelére
válaszolja ezuton közlöm, hogy a nevezett ezredes valószínűleg
Verszbáson tartózkodik és magasabb miniszteri par-
ancs alapján, a parancsnokságot én vettem át.

Feladatom Pécsig előrenyomulni és a Duna jobb (ol-
dalán) Önnel érintkezésbe lépni; mivel azonban itt csak
egy zászlóalj és egy osztály huszár található és tábori
ágyú nélkül van, már a minisztériumnál megtettem a szük-
séges lépéseket a gyalogság erősítésére és egy üteg kül-
désére, addig azonban nem tudok önnek erősítést küldeni.

Célszerű lesz ha Ön nem támadja meg az ellenséget,
csak defenzívában tartja magát és időnként az ellenség
mozgásáról jelentést küld nekem.

Ha túlerővel megtámadná, vonuljon a rendelkezésre
álló csapataival Bátára vissza, ahonnan lehetőség nyílik
az itteni oldalra való áttelepülésre.

Közölje ezt Hertelendy őrnaggyal is, hogy reguláris
csapataival ehhez tartsa magát. Mihelyt elegendő dispo-
sibilis csapattal rendelkezem, azonnal tudatom ezt önnel
és egyetértésben támadjuk meg az ellenséget.

Zambelly ezredes.

Boríték: (külső)

Bajai Csoport Parancsnokság.
Noszlopy Kormány Biztos Urnak
J. Berény.

Hivatalból.

OL: Noszlopy Gáspár korb. i. 1849. 3. csomó. 290–292. p.
195. folió.
(német nyelvű – ford.: Dobai Anrás)

33.

Solt, 1849. július 22.

Salkovics Péter mérnök, Kmetty felderítője, a Duna bal
partján végzett felderítéséről jelent

Nagyon tisztelt Tábornok Úr!

Folyó hó 18-án kiküldetésem következtében az utamat vet-
tem Duna balpartján, amennyire lehetőség engedett
legközelebb Duna mellett – egészen Soltig 5 órakor

– itt amint ideérkeztem már több csoport emberekre
találtam, akik fel voltak fegyverkezve – én további uta-
zásomat Duna Vetsére folytattam, amint hogy fent írt
helységbeliek azt állították, hogy tovább menni nem
lehet. – Duna Vetsén ugyancsak tapasztaltam, hogy
Dömsödön van az ellenségnek egyik része, mert a ki-
küldött lovas postánkat Vadas nevezetű pusztonál meg
is kergették, az ellenség ezen részessége mint egy 2000
gyalog és 800-ra menő lovasság kurasírok. Még ma
Vetsére akar jönni szállásra.

En vissza térvén Soltra és itt át akarok menni Duna
jobb partjára – mert azt halljuk, hogy Pestről Görgey
Tábornagy úr szorította ki; de ez nem bizonyos – bi-
zonyosat akarok tudni – tudósításomat tüstént teen-
dem.

Az ellenség másik része Szt. Miklós felé tart szinte
Pestről.

Fehér megyei tisztok Soltra menekültek, de azok ma
reggel mentek vissza – Földvárnak.
Solt, Juli. 22-én 849.

legalázatosabb szolgálja
Salkovics Péter
mérnök futár.

Népfelkelés általános van rendelve
már sokan Soltra gyülekeztek.

Kivül:

Soltról
Kmetty-György Tábornok Urnak
Hból
Lovás postán éjjel
nappal
Sürgős

(Péterváradon)
vagy ahol van
Kátyon

Érk.: Josefsdorf, júl. 26. 849.
141/B.

78. folió.

34.

1849. július 23.

Albert százados felderítéséről jelent a Déli Hadsereg-
parancsnokságnak Péterváradra. Jelentésében a Duna déli
szakaszán lévő ellenségről és az ott talált hidanyagról
számol be

Főhadiszállás, Albert százados

A Déli Hadsereg főparancsnokságának
Pétervárad erődjébe
1849. július 23-án.

1. A kapott megbízás következtében az alulírott Novoszeloig nyomult előre és teljesítette a következő rendelkezést.
2. A jobboldali erősítés jellegéből kifolyólag a Duna mindenfelé kordonnal van megszállva egész kiterjedésében. Novoszeloig: mindenütt bokrok vagy erdőség, és a hegység rendszerint meredek lejtőben végződik, mely csak kevés öl messzeségre van a parttól.
3. Csak Begecsnél megközelíthető a part, de ott legalább 600–700 lépésnyi rövid darabon szeliden emelkedő nyílt hegyi lejtő van, melyre hidátmenést lehetne építeni és állást venni.
4. A Duna bal partja ezzel ellentétben nagyrészt nyitott és folyása mocsarak között halad.
5. A folyam rendkívüli kanyarulata 900 lépést alkot, de legyözhetetlen akadálya van a hid verésének.
6. Novoszelo a folyam csekély esése miatt 190 öl, áttekinthetetlen pont, de az erősítés megadott jellege miatt ott még 5 ágyút építettünk be, lövegekkel ellátott sáncsal van megerősítve, ott is kérdésessé teszi egy átkelés sikerét.
A többi pontot mind, Scharengradot, Neitert és Palánkát az aláíró teljesen alkalmatlannak találja.

Makoviczkán túl, hidat csak Palánkánál lehet találni az egész útszakaszon és ott nem használható mértékben. Ott 22 hajómalom áll, azután a következő fajták a kincstári faraktárban:

fenyőtörzsek

10-es hosszúságban

9-es	2 darab
8-as	36 "
7-es	66 "
6-os	186 "

Osszesen:

166 "

456 darab

A telepen fenyőtörzsek

6-os hosszúságban

vegyesen

180 darab

636 darab

Csak 2000 darab van a gyűjtőhelyen és pedig 9-es hosszú, 6 hüvelyk széles és 1/2 hüvelyk vastag, alig alkalmasak hídverésre. Kötél, horgony és kapcsok megvannak.

Az alulírott nem hiszi, hogy szabad engedni, hogy a Begecsnél nagyon jól kiépített hídfő, melyet bár most az ellenség nem szállott meg, de minden órában megszállhatja, mert ott az ellenségnek több hídtáblája van a Duna jobb partján, csak a nagyon jól fekvő hídfő védelme alatt az átkelést sikeresen véghezvinni.

Ezért az alulírott ennek a hídfőnek a lerombolását nagyon sürgősnek tartja, de a munkásoknak segítségére vagy katonaságot kell állítani, vagy messzi helységekből kell ide parasztokat hozatni, mivel a legtöbb község: Begecs és Futak feldúlt és elnéptelenedett.

80–81. folió.
(német nyelvű)

35.

Georgieva, 1849. július 25.

Pongrácz alezredes jelentése Kmety hadtestparancsnoknak Kátyra az ellenség hídveréséről, a saját erőről és a gyenge ellátásról számolt be

Kmety hadtest

Pongrácz hadoszlop.

Kmety hadtestparancsnok tábornok úr!

seregének

Káty

Georgieva előőrsállomás, 1849. július 25.

Alulírott a kapott rendelkezés értelmében Kovil-Szentlíván állomásról csak ma reggel három órakor vonult ki, mert a 124. zászlóalj, amely Kotil alatt Gardinovaczon és Aberundról a huszárosztállyal ugyanott volt exponálva, csak a fentnevezett órában tudott bevonulni Georgieva állomásra. — Paska az egész vidéken nincs, csupán néhány térképen van Georgieva helyett írva — alulírott már csak a felállított őrszemeket találta, mivel a többiek már kivonultak. Előőrsüket (olvashatatlan)-nál állították fel, a helység előtt a titeli hegygerinccel szemben, amely áll 8 század előőrsből és egy zászlóalj tartalékból. Én csekély hatalmammal — eltekintve állásaik hasztalan kiterjesztésétől — nem vitathattam a vonalakat, ezért elvonultattam a 23. zászlóaljat jó félóránnyira a helységtől, egész közel a mocsárhoz. Hogy tartani tudja-e magát az nagyon kétséges, mert noha az ellenség, néhány kóborló szeghegyi paraszt állítása szerint csak két irányban tud kibontakozni, amelynek a kijáratait én tartom megszállva, — azonban mindenütt hidat verethet, amit nem lehet megakadályozni, mivel az ágyuk nem érnek el odáig, a gyalogsággal pedig nem lehet átgázolni rajta. Ha már egyszer hidat vert a nagy érem, amely igen mély, akkor már a nádasból igen könnyen ki tud törni. Ezért nem gondolom, hogy itt tartani tudjuk magunkat. Csak a legnagyobb éberség menthet meg bennünket a rajtaütésektől, különösen ha a Tisza-bal partja nincs megszállva, s így az ellenség Perlasznál átmege a Tiszán és Földvár felett a hátunkba kerül. Az ellenséges állásokat mint mondtam csak szóbeszédből ismerem. A

szeghegyi emberek, akik itt már többször harcoltak, eltudnak menni a víz, a mocsár széléig, ahol a mi előőrseink vannak, amit ágyúkkal védelmeztünk. — Ebben az esetben ezért 1 zászlóalj gyalogos és 1 csapat huszár védi az állást, amit Földvály őrnagy tart. Ismerem a helyet legutóbbi csatából, — Ott volt a bázisunk, amely éppen olyan kedvezőtlen mint az itteni. Egy nagy kérésem van, a jó ellátás. Guyon tábornoknál vételezni hús és szalonna mellett főzelékféléket, babot, lencsét, paprikát, sőt. Csak jó ellátással lehet pótolni az álmatlan éjszakát, mert a legénységnek a legyek és a szúnyogok miatt lehetetlen aludni.

A falvak itt elnéptelenedtek — minden térkép ellenére az ember elveszti az utat, különösen éjjel, — most Guyon százada közül kettő bolyong, az egész vidéken nincs emberi lélek.

Kérek jelszót, — az ágyúk még nem érkeztek meg.

Pongrácz
alezredes

Kívül:

Pongrácz alezredes hadoszlopa
Kmety tábornok úr hadtestének

Káty.

kiadva: reggel 9 órakor.

82–83. folió.
(német nyelvű)

36.

Temesvár, 1849. július 26.

Guyon vezérőrnagy a 4. hadtest és az Erdélyi hadosztály főparancsnokától Kmety vezérőrnagynak Sovéra, melyben katonát és löveget kér, valamint értesíti, hogy az ellenség Josephdorfot kiűrtette

A 4. hadtest és az erdélyi hadosztály főparancsnokától
Kmety tábornok úrnak

Sové.

Temesvár, 1849. július 26.

Kérem tábornok urat, hogy az én hadtestemhez tartozó, Kulára távozott és ott tábornok úrhoz csatlakozott báró Turskyt, a Kress szvalisésrokat és a 2 löveget küldje el Temesvárra, a hadtestemhez.

Éppen most érkezett jelentés szerint az ellenség a Josephdorf-i átkelőt is kiűrtette. Földvárt ma megtámadjuk.

Guyon
vezérőrnagy

Kérem, hogy a kívánt löszert küldőncsel küldje el nekem, mihelyt az enyém megjön, visszapótolom.

Kérek hiradást: előnyomulásáról és állásáról.

Kívül:

133

B

Érkezett: Sové, 1849. július 26.

Iratok Kmety tábornokhoz

Kmety tábornok úrnak

Sové

74. folió.
(német nyelvű)

37.

Palánka, 1849. július 27.

Lovász Gábor főhadnagy jelentésében Kmety vezérőrnagy hadtestparancsnoknak Kátyra az ellenség előnyomulásáról Újlak és Sarengrád irányában és annak létszámáról számolt be

Lovász Gábor főhadnagy

Palánkán, 27-ik júl. 849.

Kmety Tábornok úrnak Hadtest Parancsnoknak

Kátyon.

Folyó hó 25-én virradóra Újlakról két helybeli lakos, s mint az előljárók bizonyítják két becsületes, szavai híhető ember, szökött által az ellenség előőrseinek, kik ide jöve'ésekor tör'ene'tesen oda által lévén, az ellen által azolta minden kérelmök dacára sem bocsáttattak haza, ezek e következőket beszélték, melyeket kötelességemnek

tartottam Tábornok ural ezennel tudatni: — 24-én este Mitrovitzról 3 zászlóalj határőr, mintegy 300 fekete csákós uhlánus s néhány Hadi szalvisér érkezett 2 Haubitzzal és Rakétával s ezekkel az Újlakon lévő katonaság, amint nekik látszott, mintegy 4000-re szaporodott, 6 ágyú 2 Haubitz és Rakéták, kik a helységbe bevannak szállásolva s a szolgálatot csak az ujoncok teljesítik, kivéven, hogy Neslinbe mintegy 100 ember van 2 tiszttel naponként szolgálatba. — Istritz Alezredes* úr kint létében azt a rendeletet adta, hogy ha az ellen csoportozik lövessék közükbe, két nap alatt 8 lövést tétettem által, s amint ezen át-szököttek mondják, s magunk is láttuk 2 Rátz lett az áldozat, ezen felbosszankodtak s lövetni akartak a tisztek által, de az őrnagy parancsnok nem engedte, azt mondván, hogy csak azt akarjuk megtudni van-é? ágyujuk vagy nints, de ha még egyszer átlövünk a helységet fel fogja gyújtani, s ez óta többet nem is löttünk, megemlítendő körülménynek tartom, hogy 26-ra virradóra a Duna mentében kiállított őreim azt jelentették, hogy Sarengrad felé világosan kivették a csörtetésből, hogy ágyuk és katonák vonultak ki Újlakról, — minden ígéreteim dacára sem kaphatván egy biztos embert kit átküldhessek, — mint ahogy a lakosság is már 5 nap óta nem kaphatván meg pénz hiány miatt napi illetékeket, tisztelettel van szerencsém megkérni Tábornok urat, hogy a legénység ellátására szükséges pénz összeget a hónap végéig kezünkhöz küldeni méltóztassék.

Lovász Gábor
főhadnagy parancsnok

Kivül:

Lovász Gábor főhadnagy parancsnok
Kmetty Tábornok Úrnak Hadtestparancsnoknak
Kátyon

Hból.

Érk.: Josephsdorf 28. Július 849.
149/B. 27. Július 1849.

* Helyesen: Üchtritz ezredesről van szó.

85—86. folió.

38.

Apatin, 1849. július 28.

Járosov alezredes jelentése Kmetty vezérőrnagy, hadtestparancsnoknak Kátyra, melyben beszámol, hogy az ellenség Baját megszállta és seregét visszavonulóra kényszerítette. Ő Novoszelo felé vonul vissza, mivel Zombor felől is fenyegetik

38. sz.

Kmetty tábornok és hadtestparancsnok úrnak
Káty

Apatin, 1849. július 28-án.

Az ellenség, miután Baját kiürítettük, 26-án megszállta. Bajánál átvonult a hídon és Bezdánál tegnap a sereget visszavonulásra kényszerítette, így Apatin az utolsó örhe-lyünk. A Duna túloldalán is kezd az ellenség mozogni.

Ezen a vidéken különösen érezhető a lovasság teljes hiánya. Amikor így szorongattak, elhatároztam, hogy Novoszello felé vonulok vissza, mert az ellenség Zombor felől fenyegeti visszavonulásomat.

Járosov alezredes

Kivül:

151
B

a 143-hez
B

Érkezett: Josephsdorf, 1849. július 29-én
Járosov alezredes Apatinról.

Kmetty tábornok és hadtestparancsnok úrnak
Káty.

Kiadva

86—87. folió.
(német nyelvű)

39.

Apatin, 1849. július 31.

Járosov alezredes jelentése Kmetty vezérőrnagy hadtestparancsnoknak Josephsdorfba, melyben az ellenség és saját helyzetéről, valamint a lakosság hangulatáról számol be

41. szám

Járosov alezredes.
Kmetty tábornok és hadtestparancsnok úrnak
Josephsdorf.

Apatin, 1849. július 31-én.

A tegnap kapott parancs következtében felvonultam Szivacz és Kiprovacz felé. Stapsnál már elkezdődött a rá-cok támadása, csatlakoztak az osztrákokhoz és megbosszulták az eddig elszenvetett viszontagságokat, sérelmeket. A Szivacz felé menekülő rá-cok közül néhányan visszafordultak, hogy az általuk elhagyott javukat megnézzék. Kiprovaczon is meg van a rá-coknak a régi szellemük.

A Josephsdorfból ide visszatért altiszt hozta a hírt, hogy látta a rá-cok osztagait a mezőkön állni és utána is löttek. A német lakosság gondolkodása az egész Duna mentén a legrosszabb, annyira bosszus, hogy már annyira jutottak, hogy már a magyarok birtokait elsajátították.

Újvidékről az a hír érkezett, hogy kezd élelmiszerhiány fellépni, névszerint borból, és én elrendeltem, hogy bor kiosztása mellett, valami pálinkát is osszanak.

Az ellenség hírek szerint Baját elfoglalta és bevonult Szabadkára. Itt általában azt hiszik, hogy a magyar csapatok kb. 1500 embere, akik Somogyban tartózkodtak, még ma kell, hogy Bajára bevonuljon, én erről még bizonyosság szerzését elrendeltem. Nugent tábornok állítólag a Duna felé vonul Kanizsáról.

Hogy milyen szellem rejtőzik az itteni rá-cokban, azt abból lehet megtudni, hogy általában meg kell jegyezni a minisztérium Nagyszébenbe menekült.

De ha valamit meg kellene tudnom, úgy szempillantás alatt jelentik, hogy engem, ahol lehetséges, valami kedvezésben részesítsenek.

Járosov alezredes

Kivül:

A 155-hez július 31.

B

Érkezett: Josephsdorf, 1849. július 31.

Tárgya szól a Szivacz és Veprovatz községek lakóinak szelleméről, és hogy a rá-cok kijelentették, hogy a császáriakhoz csatlakoznak.

Címzés:

Kiadva július 31-én délután 1 órakor.
Járosov alezredes
Kmetty tábornok és hadtestparancsnok úrnak
Josephsdorf

88—89. folió.
(német nyelvű)

40.

Szöreg, 1849. augusztus 1.

Mészáros Lázár altábornagy a fővezér megbízásából közli Kmettyvel az ellenség helyzetét és felhívja figyelmét az állítólagos tiszai átkelésükre

190.

A fővezérség.

Kmetty Tábornok Úrnak
hadtest parancsnoknak
Főhadiszállás Szöreg, 849. augusztus 1-én.
Július 31 körül kelt levelére amint örömmel halljuk, ha bátorsággal száll szembe a sereg, az akadályokkal, úgy sajnálattal értesül a hiányokról, mit szorgalom által pótolni kell.

A sereg ma Szöregen szállásol elhagyván Szegedet, egy részről hallotta, hogy egy 16—24 ezrenyi Szabadkára vonuló ellenséges sereg Adánál átkelt volna a Tiszán, mi

ugyan nem valósult, mi ha valósulna igen öröme gerjesztő lenne, mit is figyelmébe ajánlunk, hogy biztosíthassa magát. Gyakori s további tudósításait erre elvárjuk.

A fővezér megbízásából
Mészáros Lázár
Altábornagy.

Kivül:
190.

A fővezér

Kmetty Tábornok Úrnak
Zsablya a Csajkás
kerület v. ahol.

Hból
futár által
elküldve 1/8 9 1/2 óra estve
É:k. Josefsdorf, 1. Aug. 1849.

90–91. folió.

Korábban a Kossuth Archiv. 529. szám. 55/6. alatt.

Andrássy Antal

ANTAL ANDRÁSSY: AUFKLÄRENDE UND INFORMATIVE BERICHTE BEI DER KMETY-DIVISION

Ein hervorragender Befehlshaber der ungarischen bürgerlichen Revolution im 1848/49 und des Freiheitskampfes war der Oberst György Kmety. Im Juni des Jahres 1849 war er Generalmajor, Divisionär, respektive Korpskommandant. Er ist im November 1813 in Pokoragy in der heutigen Slowakei geboren. Der früh verwaiste Kmety wurde nach der Beendigung seiner Schulen zum Soldaten. Der sich dem militärischen Kenntnissen gewissenhaft aneignende junge Kadett wurde in Österreich vom Mai 1840 an und bei der Vorrückung zum Leutnant in Stuhlweissenburg der Adjutant des Brigadekommandanten. In 1848 war er Oberleutnant, diente in Wien, respektive in Italien. Im Sommer von 1848 war er der Adjutant des Obersten Melzer, der inzwischen zum Staatssekretär des ungarischen Kriegswesens ernannt wurde, und Kmety wurde mit einer Kompanie gegen die serbischen Aufständischen nach Obecse gerichtet. Bald war er Hauptmann, dann im Oktober 1848 Major in dem 23-sten Raaber Landwehrbataillon. In dem unter das Kommando Artur Görgey's gehörenden Armeekorps zeichnete er sich am Ende des Jahres aus, da er während des Rückzuges als Bataillonskommandant der Brigade mit seiner Einheit den Rücken deckte. Im Januar 1849 wurde er deshalb zum Oberstleutnant und Brigadekommandanten ernannt. Daraus gestaltete sich später eine Division, dann am Ende des Sommers ein Armeekorps. Da bestand Kmety's Brigade aus dem 10-ten, 23-sten und 45-sten Landwehrbataillonen, aus zwei Divisionen der Wilhelm-, eine Eskadron der Hunyadi-Husaren und aus einer Kavallerie- und einer Infanterie-Batterie. In dem von Görgey geführten Rückzug durch Oberungarn bildete Kmety's Brigade das Haupttheer zur Zeit der Eroberung der Bergstädte. Das Hauptquartier war Mitte Januar in Besztercebánya (Neusohl), welche Kmety mit seinen Soldaten besetzt hatte. Am 23-sten Januar trennte er sich während des Rückzuges in die Zips bei Igló vom Haupttheer, weil er die Eroberung des Engpasses von Béla zum Aufgabe bekam. Hier trieb er den Feind hinaus, und so stand damit und mit dem Sieg zu Branyizskó der Weg vor der Landwehr sowohl nach Kassa (Kaschau), als auch nach Eperjes (Eperies) offen. Für die Eroberung des Engpasses von

Béla wurde er im Februar 1849 zum Obersten ernannt und seine Brigade zur Division reorganisiert.

Von Kassa bis zur Schlacht bei Kápo'na, bis zum 26–27-sten Februar ist die Zeit mit der Aufschätzung und Organisation der ihm untergeordneten Einheiten, mit der Ausbildung der Rekruten und mit dem Einhalten des Rückzugs-, respektive des Marschplanes vergangen. Görgey ist mit dem VII-ten Korps zu Kápo'na spät in die Schlacht angekommen, die der Oberbefehlshaber Feldmarschalleutnant Dembinski ausgearbeitet und kommandiert hat. Kmety bekam die Zeit des Anschlusses auf dem Schlachtfeld kaum eine Stunde früher und es ist natürlich, dass er sich mit seiner Division verspätet hatte. Als er sich selbsttätig vorwärtsdrängte, wurde er kurz rekommandiert, dadurch hatte er auch die eroberte kaiserliche Batterie verloren. Bei dem Gegensatz zwischen Görgey und Dembinski, respektive Kossuth war er der Getreue seines Kommandanten. Auch zur Zeit der Offizier-„Verschwörung“ zu Tiszafüred stand er neben Görgey bei, aber er war es, der in dem Kriegsrat an der persönlichen Teilnahme Kossuth's festhielt.

Anfang April nahm er mit seiner Division an dem Frühlings-Feldzug Anteil. Besonders zeichnete er sich in der Schlacht bei Isaszeg (6. April 1849.) aus. Nachher stationierte er einige Wochen in der Umgebung von Vác (Waizen) und liess seine Einheit hier exerzieren. Vom 4-ten Mai nahm er an der Belagerung von Buda (Ofen) teil und seine Division nahm an der Viziváros (Wasserstadt) Stellung. Hier zeichnete er sich mit seiner Kühnheit wieder aus. Mehrmals führte er das Vordringen des 10-ten Bataillons persönlich zu Fuss. Leider brachte ihm seine persönliche Kühnheit und der Heldenmut des Bataillons an dem bestimmten Belagerungs-Abteil keinen Sieg. Die Belagerung endigte sich am 21-sten Mai mit dem gemeinsamen Sturm aller belagernden Einheiten. Kmety ging da persönlich an der Spitze bei der Eroberung des Tores der Viziváros. Dafür bekam er die zweitklassige Tapferkeitsmedaille und meldete die Eroberung von Buda persönlich in Debrecen dem Auftrag Görgey's gemäss. Nacher stationierte er zwei Wochen lang mit seiner Division in Stuhlweissenburg, wo er aus Rekruten ein neues Bataillon auf-

stellte. Ende Mai bestand Kmety's Division aus der Uchritz- und der Pongrácz-Brigade. Bald wies man ihm die Stadt Pápa und die Umgebung der Flüsse Marcal und Rába zur Kampfaufgabe an. Kurz danach hat er einen Sieg zu Csorna am 13-ten Juni 1849 über dem kaiserlichen General Wyss errungen. Die Gemeinde, der Strassenkampf erforderte eine besondere Kühnheit, ein schnelles Entschliessungskönnen, was auch Kmety und seine Brigadiere charakterisierte. Das erbitterte Handgemeine endete sich mit dem Sieg der Ungarn. Einen besonders schweren Bajonettkampf haben sie mit dem Feinde am Friedhof von Csorna gefochten. In den Strassenkämpfen fiel auch der österreichische General Wyss.

Die Regierung hat Kmety nach dem Sieg zum Generalmajor befördert und seine Division bildete den linken Flügel der Landwehr. Nachher stationierte er mit seiner höheren Einheit in Tét und Marcaltó. Leider wurde seine Division infolge durch das Oberkommando begangener Schulden vom VII-ten Korps abgeschnitten und er handelte kurze Zeit, von dem Ende des Monats selbstständig, bis er zum unteren Lager vom Süd-Ungarn, zum Oberkommando Vetter's und Guyon's untergeordnet wurde.

Kmety fühlte da, Anfang Juli auch persönlich den Zusammenstoss der politischen und militärischen Führer. Er achtete seinen Oberkommandanten Görgey auch weiterhin, gleichzeitig aber erfuhr er, dass die sinnlosen militärischen Anordnungen der politischen Führer die Einheit der Armee gefährden. Als er bei Paks über die Donau hinübersetzte und auf der Tiefebene nach der Südarmerie zu gelangen trachtete, konnte er das alles erfahren. Kmety rückte nach Pétervárad (Peterwardein) ein, wo er nach beinahe zweiwöchigem Aufenthalt das Schutzsystem der Kaiserlichen bei Titel aufbrechen wollte.

Kmety's Division wurde mit Juli zum Armeekorps reorganisiert, und bekam etwa tausend Rekruten als Ergänzung. In den letzten Wochen des Freiheitskampfes nahm Kmety an den defensiven Kämpfen teil. In der Schlacht Dembinskis mit dem unglücklichen Ausgang am 9-ten August zu Temesvár versicherte Kmety mit seinem Armeekorps – achttausend Soldaten – am Nyárádi-Bach. Auch hier ist die Niederlage infolge der Schuld der oberen Kommandantur geschehen. Kmety wurde zum Beispiel am Anfang aus der Schlacht ausgezogen. Und als er vom Feind umgeschossen wurde, kämpfte er tapfer sich selbsttätig darin eingeschaltet. Endlich gestaltete sich die Schlacht zur Flucht, die Einheiten Kmety's ausgenommen. Eigentlich hat er die Flucht des Heeres von Dembinski gedeckt.

Nach der verlorenen Schlacht deckte er wieder den Rückzug der Landwehr nach Facsét mit seinem halbgebliebenen Armeekorps. Er stationierte bei der Stadt Lugos, als er am 15-ten August, zwei Tage nach der Waffenstreckung Görgey's wieder eine Schlacht unternehmen musste. Das war seine letzte Schlacht auf ungarischem Boden.

Nachher ist er in die Türkei geflohen, wo er einen militärischen Dienst übernahm und zum mohamedanischen Glauben übertrat. Mit dem Namen Pascha Kurs'd lebte er als Armeekorpskommandant in Aleppo bis zum Ende des Jahres 1851. Da ging er nach England, bald kehrte er beim Ausbruch des russisch-türkischen Krieges in die Türkei zurück, wo er Divisionär war. Im 1855 verteidigte er die Festung Kars gegen den russischen General Muravjev. Im Herbst 1856 zerschlug er eine 30 000 Mann carische Armee zwischen den Taknan-Bergen. Nach dem Friedensschluss ging er in Pension. Nach 1861 siedelte er sich in England an, wo er am 25-ten April 1865 in London gestorben ist.

Kmety kritisierte als der erste in der Emigration Görgey's Rückerinnerung, beschütz dadurch dessen politische Gegner.

Aus den Schriften Georg Kmety's bewährt das Ungarische Landesarchiv etwa hundert Folios in dem Material des Ministerialarchiv von 1848/49. Ihre Signaturist: H. 116. Die Schriften von Georg Kmety 1849. Der Termin der Schriften ist von 3-ten Mai 1849 bis zum 1-ten August.

Die grosse Mehrheit der Schriften spricht über die Bewegung, die Stärke und Bewaffnung des Feindes. Es ist natürlich, dass wir auch Berichte über die eigene Stärke, politische Stimmung finden. Extra interessant ist und wir haben in Somogy die Schrift Nr. 9 für wichtig, in der Gáspár Noszlopy, der Regierungskommissär des Komitats Somogy am 4-ten Juni dem Oberst Kmety über seinen bisher errungenen militärischen Erfolg, die Placierung des Feindes in Süd-Transdanubien und die österreichische Stärke in Pécs (Fünfkirchen) Bericht erstattete. Für gleichsam wichtig halten wir den zweiten Brief Noszlopy's (die Schrift Nr. 12) vom 12-ten Juni datiert. Darin berichtete Noszlopy dem Oberst Kmety über den sich in Baranya versammelten Feind und die Zusammenziehung der Truppen von Nugent. Über die Lage in Somogy und Zala berichtete Kmety's Vertraute, sein Aufklärer Rudolf Daniss am 2-ten Juni 1849 (die Schrift Nr. 6).

Auf ein solches Interesse kann der Brief von Sándor Csertán, Regierungskommissär in Komitat Zala zu Noszlopy rechnen, in dem er Kmety's Brief über die Placierung des Landwehr-Lagers und des Feindes in Abschrift übersendete. Zwar ist dieser Brief der einzige, der nicht unter den bezeichneten Kmety-Schriften zu finden ist. Weil er auf Interesse rechnen kann, und eine unbekannte Briefabschrift Kmety's enthält, darum hielten wir ihn mitzuteilen für wichtig (die Schrift Nr. 22). Wir können nicht alle Schriften von der Ordnungszahl 1 bis zur 40 vorlegen. Jedenfalls färben alle und werden den bisher unwürdig vernachlässigten Teil der ungarischen Kriegsgeschichtschreibung, die Bearbeitung der Geschichte der militärischen Aufklärung färben.

Die Mehrheit der Quellen verfertigten Kmety's untergeordnete Kommandanten, seine freiwilligen Aufklärer und Auskundschafter.

Wir finden unter ihnen auch Aufzeichnungen von unbekanntem Verfasser, die knappe Aufklärungsdaten enthalten. Mehrere Regierungskommissäre aus den transdanubianischen Komitaten berichteten in ihren Briefen Kmety über die Stärke und Bewaffnung

des Feindes. Wir finden von Guyon, Vetter und Feldmarschallleutnant Mészáros an Kmety geschriebene Briefe. Alle enthalten ohne Ausnahme wertvolle Beiträge zum Finale des ungarischen Freiheitskampfes von 1848/49.

Антал Андраши: РАЗВЕДЫВАТЕЛЬНЫЕ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ СООБЩЕНИЯ У ДИВИЗИИ КМЕТИ ВЕСНОЙ 1849 Г.

Полковник Дьёрдь Кмети был одним из выдающихся командиров венгерской буржуазной революции, борьбы за свободу 1848—49 гг. В июне 1849 года он был генералом-майором, командующим дивизией, точнее армией. Он родился в ноябре 1813 года в нынешнем словацком Покораде.

Рано осиротевший Кмети, после окончания школ, поступил на военную службу. Молодой кадет, усваивающий военные знания добросовестно, в Австрии с мая 1840 года, а получив звание лейтенанта в Секешфехерваре стал адъютантом командира бригады.

В 1848 году — он, старший лейтенант, служил в Вене и в Италии. Летом 1848 года он адъютант полковника Мельзера, которого назначили государственным секретарём венгерского военного дела. А Кмети был направлен в Обече, с одной ротой против сербских восставших. Через некоторое время он капитан, а потом в октябре 1848 года майор в 23-ем батальоне гонведов из Дьёра.

Он выделился в конце года в корпусе под командованием Артура Гёргеи, когда при отступлении он в качестве командира батальоне защищал бригаду со своей единицей. Поэтому в январе 1849 года его назначили подполковником и командиром бригады. Позже эта единица была преобразована в дивизию, потом в конце лета в корпус. В это время бригада Кмети состояла из 10-ого, 23-ьего и 45-ого батальона гонведов, из двух дивизий гусаров «Вильмош» и из одной роты гусаров «Хуняди», и из одной конной батареи и одной пехотной.

Бригада Кмети — при отступлении командующем Гёргеи из Верхней Венгрии, при взятии шахтёрских городов — явилась главными силами войска.

В середине января штаб-квартира была в Бестерцебане, которую захватил Кмети со своими военными.

23 января при отступлении в Спиш после Игло у Кронпахы, он отделился от главной армии, так как ему поручили взять ущелье-Белаи.

Здесь он выгнал врага и этим, и победой в Браниско путь в Кошице и в Эперьеш был открыт перед армией гонведов.

В феврале 1849 года его назначили полковником за взятие ущелья-Белаи, а потом его бригаду реорганизовали, и она стала дивизией.

От Кошица до битвы в Капольне, до 26—27 февраля время заполняло пополнение и реорганизация его подчинённых единиц, подготовка новобранцев, отступление по плану военных действий и соблюдение походного порядка. Гёргеи с VII корпусом прибыл в Капольню поздно и вступил в бой по приказу генерала-лейтенанта главнокомандующего Дембински. Время присоединения на поле битвы Кмети получил за час до начала битвы, и разумеется, что он и его дивизия прибыли с опозданием. Когда он продвинулся с боями впе-

рёд без приказа, скоро его принудили отступить, и так он потерял и взятую императорскую батарею.

Он стоял за своего командира и тогда, когда Гёргеи и Дембински вступили в противоречие и при столкновении с Кошутом тоже. И при офицерском заговоре Тисафюрера он стоял за Гёргеи, но он настаивал на личном участии Кошута в военном совете.

В начале апреля со своей дивизией он принимает участие в весеннем военном походе. Он отличился особенно в битве у Ишасега. (6 апреля 1849 года.) После этого он стоял гарнизоном несколько недель в окрестностях Ваца, и здесь его единица проводила учение.

С 4-ого мая он принимал участие в осаде Буды и его дивизия стояла у Визивароша. Здесь он опять отличился своей храбростью. Он лично управил пешком несколько раз продвижением вперёд 10-ого батальона. К сожалению, его храбрость и героизм батальона в этот раз на намеченной осаде не принёс победу.

Осада кончилась с совместной атакой каждой осаждающей единицы, 21-ого мая.

Кмети и в этот раз был передовым при взятии ворот Визивароша. Поэтому он получил орден второй степени за храбрость и он лично доложил в Дебрецене по поручению Гёргеи о взятии Буды.

После этого он стоял одну неделю дивизией в Секешфехерваре, где он организовал новый батальон из новобранцев. В конце мая дивизия Кмети состояла из бригады Юхтрица и Понграца.

Тактической задачей Кмети скоро намечают окрестности Папы, Марцала и Рабы. Через некоторое время, 13-ьего июня 1849 года он одержал победу над императорским генералом Виссом у Чорны.

Местность, уличный бой требовал особенной храбрости, быстрой решающей способности, которая характеризовала Кмети и его командиров бригад.

Ожесточённый рукопашный бой кончился с победой венгров. Они вели особенно трудный штыковой бой с врагом у кладбища, расположенного в Чорне. В уличном бою погиб и австрийский генерал Висс.

После победы правительство назначило Кмети генералом-майором и его дивизия составила левое крыло армии гонведов. Потом он стоял со своей более квалифицированной единицей в Тете и Марцальтё.

К сожалению, из-за ошибок командования, сделанных главным командованием отрезали его дивизию от VII военного корпуса, и некоторое время, до конца месяца он действовал самостоятельно, пока ему не поручили присоединиться к нижнему лагерю южной части Венгрии, к главному командованию Веттера и Гюёна.

Кмети в это время и лично чувствовал конфликты политических и военных руководителей.

Бывшего главнокомандующего Гёргеи он не перестал уважать, но он в то же время испытывал, что бес-

смысленные военные распоряжения политических руководителей подвергают опасности единство армии.

Когда он перешёл через Дунай в Пакше и на Альфельде спешил к южной армии, он мог испытывать все эти конфликты. Кмети вступил в Петерварад, где приблизительно после двухнедельного пребывания, он хотел прорвать у Титела оборонительную систему императорских сил. В июле дивизию Кмети реорганизовали и она стала корпусом, и его пополнили тысячей новобранцами.

В течение последних недель борьбы за свободу Кмети принимал участие в оборонительных боях.

В битве 9-ого августа Дембински с неудачным исходом у Темешвара Кмети со своим корпусом, насчитывающим 8 тысяч человек, охранял армию у ручья Няради.

И в этой битве из-за высшей командной ошибки потерпели поражение. Например Кмети был выведен из боя в самом начале битвы.

Когда он был окружён врагом, боролся смело, без приказа вступая в бой. Наконец битва превратилась в бег, за исключением единиц Кмети.

Собственно говоря он прикрывал бегство армии Дембински. После битвы, потерпевшей поражение опять он прикрыл отступление гонимых к Фачету с корпусом уменьшившимся до половины. Он стоял у города Лугош, когда 15-ого августа, через два дня после капитуляции Гёргеи ему пришлось вступить в битву. Эта была его последняя битва на родной земле.

После этого он убежал на турецкую землю, где он поступил на военную службу и перешёл в мусульманское вероисповедание.

Он командир военного корпуса — называя именем паши Курсида и он жил в Алеппо до конца 1851 года. Тогда он поехал в Англию, и когда разразилась русско-турецкая война он вернулся в Турцию, где он был командиром дивизии. В 1856 году он защищал крепость Карса против русского генерала Муравьёва.

Осенью 1856 года среди гор Танкан он разбил царскую армию, насчитывающую 30 000 человек.

После мира он ушёл на пенсию.

После 1861 года он поселился в Англии, где 25 апреля 1865 года умер в Лондоне.

В эмиграции Кмети первым критиковал воспоминания Гёргеи, так защищая его политических противников.

Из сочинений Кмети Венгерский Государственный Архив хранит около ста фольг, в материале архива Ми-

нистерства 1848—1849 гг. Его кодирование: Н.116.

Сочинения Дьёрдя Кмети — 1849. Дата сочинений 3-ье мая 1849—1-ое августа.

Большинство сочинений говорит о движении, составе и вооружении врага.

Разумеется, что мы находим сообщения и о силе и о политическом настроении.

Особенно интересно и в Шомодьской области мы считаем важным сочинение № 9, в котором уполномоченный правительства Шомодьской области, Гашпар Нослопи 4-ого июня 1849 года отчитался из Капошвара в успехах, достигнутых до сих пор полковником Кмети, в расположении в южной части Задунайского края и в силе австрийской в Пече.

Мы считаем важным подобным образом второе письмо Нослопи (документ № 12) от 12-ого июня. Нослопи в этом сообщил полковнику Кмети о враге, собирающейся в области Баранья и об объединении войск Нугента.

Доверенной лицо Рудольф Данисс и разведчик Кмети сообщил о положении в областях Шомодь и Зала, 2-ого июня 1849 года. (документ № 6)

Может рассчитывать на похожий интерес в Шомодьской области письмо уполномоченного правительства из области Зала к Нослопи, в котором он послал копию письма Кмети о расположении лагеря гонимых и врага. Хотя это единственное письмо, которое находится не среди указанных документов Кмети. Оно может рассчитывать на интерес и содержит копию одного неизвестного письма Кмети, поэтому мы считали объявить его полезным. (документ № 22)

Не имеем возможности описать все документы с 1-ого до 40-ого. На всякий случай все делают и сделают красочной недостойно заброшенную до сих пор часть венгерской военной историографии, обработку истории военной разведки.

Большинство источников готовили командиры подчинённые Кмети и разведчики-добровольцы и шпионы.

Среди них находятся разведывательные записи незнакомых авторов, которые содержат краткие разведывательные данные.

Уполномоченные государства нескольких задунайских областей в своих письмах доложили о составе и вооружении врага.

Находятся письма, написанные генералами-лейтенантами Гюёном, Веттером и Месарошем Кмети. Все без исключения содержат ценные материалы по финалу борьбы за свободу.

ANTAL ANDRÁSSY: ESPLORAJ KAJ INFORMAĴ RAPORTOJ ĈE LA DIVIZIO KMETY,
SOMERE DE 1849

Kolonelo György Kmety estis unu el la plej elstaraj komandantoj de la hungara burĝa ribelo, liberbatalo en 1848—49. Li estis junio de 1849 generalmajoro, komandanto de divizio, respektive korpusestro. Li naskiĝis novembre de 1813 en vilaĝo Pokorágy (nun en Slovakio). Kmety frue orfiĝinta, post la fino de la lernejoj studoj soldatiĝis. La junulo ellerninta konscie la soldatajn konojn, estis kadeto en Aŭstrio, poste, ekde majo de 1840 ĉe la ricevo de subleŭtenanta rango li fariĝis adjutanto de brigadestro en Székesfehérvár, en 1848 li avancis leŭtenanto, soldatservis en Vieno kaj en Italio. Li estis somere de 1848 adjutanto de kolonelo Melczer, kiu estis poste nomumita ŝtatestretario pri la hungaraj militaferoj, Kmety estis direktita al Óbecse, kun kompanio, kontraŭ la serbaj ribeluloj. Li fariĝis baldaŭ kapitano, kaj oktobre de 1848 majoro en la patrujdefendanta bataliono n-ro 23. en Győr. En la korpuso partenanta al la komando de Artúr Görgey li distingiĝas fine de la jaro, kiam li kun sia bataliono eskortis la brigadon dum la retiriĝo. Januare 1849 li estis nomumita sublokolenelo kaj brigadestro. Ĝi transformiĝis poste divizio kaj somerfine korpuso. Tiutempe la brigado de Kmety konsistis e la patrujdefendaj kompanioj n-roj 10, 23 kaj 45, el du klasoj de Vilhelmo-, el unu kompanio de Hunyadi-husaroj, el kavaleria kaj el infanteria baterioj. En la Nord-Hungaria retiriĝo komandita de Görgey, dum la konkero de la ministurboj, la brigado de Kmety formis la armeocentron. Meze de januaro de ĉefkomandejo estis en Besztercebánya, kiun okupis Kmety kun siaj soldatoj. La 23-an de januaro dum la retiriĝo al Szepesség, li disiĝis post Igló ĉe Kronpach de la ĉefarmeo, ĉar li ricevis la taskon okupi la intermonton Béla. Tie li venkis la malamikaron, kaj per tio kaj per la venko ĉe Branyisztkó, la vojo al Kassa kaj al Eperjes estis malfermita por la patrujdefendanta armeo. Pro la okupo de intermonto Béla, li estis nomumita kolonelo februare de 1849, poste lia brigado estis nomumita divizio. Ekde Kassa ĝis la batalo en Kápolna, ĝis la 26—27-a de februaro, la tempo pasis per la kompletigo, organizado de la subordonitaj unuoj, per la ekzercigo de la rekrutoj, respektive per la plenumo de la retiriĝo laŭ la militplano, kaj de la marŝplano. Görgey kun la 7-a korpuso alvenis malfrue en Kápolna al la batalo, ellaborita kaj komandita de la ĉefkomandanto vicgeneralo Dembinski. La templimon de la surbataleja aliĝo Kmety ricevis apenaŭ unu horon antaŭe kaj li evidente malfruis kun sia divizio. Kiam li memdecide ofenzivis, li estis reordonita, kaj pro tio li perdis ankaŭ la kaptitan imperiestran baterion. Li estis fidelulo de sia

komandanto en la konfliktoj Görgey—Dembinski kaj Görgey—Kossuth. Ankaŭ en la oficira "konspiro" en Tiszafüred li estis apud Görgey, sed li estis, kiu persistis por la persona partopreno de Kossuth en la milita konsilio.

Komence de aprilo li partoprenas kun sia divizio la printempan militiron. Li distingiĝis ĉefe en batalo ĉe Isaszeg (6. aprilo 1849.). Poste dum kelkaj semajnoj li staciis ĉirkaŭ Vác kaj tie li ekzercigis sian unuon. Ekde la 4-a de majo li partoprenis la sieĝon de Buda, lia divizio postenis ĉe Viziváros. Tie li denove elstaris per sia kuraĝo. La ofenzivon de la 10-a batalione plurfoje li mem gvidis persone, perpiede. Bedaŭrinde tiam lia persona kuraĝo kaj la heroeco de la bataliono ne rezultis venkon ĉe la difinita sieĝetapo. La sieĝo finiĝis la 21-an de majo per komuna atako de ĉiuj sieĝanta unuoj. Kmety ankaŭ tiam persone estis inter la unuaj ĉe la konkero de pordego de Viziváros. Pro tio li ricevis la duaklasan ordenon pro heroeco, kaj laŭ la komisiono de Görgey li persone raportis en Debrecen pri la konkero de Buda. Poste li staciis kun sia divizio en Székesfehérvár, kie li fondis novan batalionon el rekrutoj. Fine de majo la divizio de Kmety konsistis el la brigadoj de Kmety konsistis el la brigadoj de Üchtritz kaj Pongrác. Baldaŭ estis difinita kiel taktika celo la areo Pápa, Marcal kaj Rába. La 13-an de junio 1849 li venkis ĉe Csorna la imperiestran generalon Wyss. La loko, la surtrata batalo postulis la esceptan kuraĝon, kiŭ karakterizis Kmety kaj ankaŭ liajn brigadestrojn. La akra miksbatalo finiĝis per la venko de la hungaroj. Ili plenumis eksterordinare malfacilan bajonetatakon ĉe la tombejo de Csorna. En la surtrataj bataloj falis ankaŭ mem la aŭstra generalo Wyss. Post la venko la registaro avancigis Kmety generalmajoro, kaj lia divizio formis la maldekstran alon de la patrujdefendanta armeo. Poste li staciis kun sia altunuo en Tét kaj Marcaltó. Bedaŭrinde pro la gvideroj de la ĉefkomandanto lia divizio estis tranĉita disde la 7-a korpuso kaj li dum mallonga tempo, ekde la monatfino agis memstare, ĝis li ne estis komandita sub la ĉefkomandeco de Vetter kaj Guyon.

Tiam, komence de julio Kmety spertis eĉ persone la konflikton inter la politikaj kaj militaj estroj. Li estimis plu sian iaman ĉefkomandanton Görgey, samtempe li vidis, ke la senencaj militaj ordonoj de la politikaj estroj minacas la unuecon de la armeo. Kiam li transiris Danubon ĉe Paks kaj iris al la suda armeo, li povis sperti ĉion ĉi. Kmety eniris Pétervárad, kie post preskaŭ dusemajna restado li volis ĉe

Titel rompi la defendsistemon de la imperiestra armeo.

La divizio de Kmety en julio estis organizita en korpuson, li ricevis preskaŭ milpersonan rek-rutan kompletigon. Dum la lastaj semajnoj de la liberbatalo la porpuro de Kmety partoprenis defendajn batalojn. La 9-an de aŭgusto en Temesvár en la malfeliĉa batalo de Dembinski, Kmety kun sia okmil-persona korpuso plenumis eskortajn taskojn ĉe rivereto Nyárád. Ankaŭ ĉi tie okazis pro supera decidero la batalperdo. Kmety estis, ekzemple, jam komence el la batalo eltirita. Kiam la malamikaro ĉirkaŭprenis lin, li batalis kuraĝe, memdecide aliĝante al tio. Fine la batalo transformiĝis en rifuĝon, escepte la unuojn de Kmety. Verdire li ŝirmis la forkuron de la armeo de Dembinski.

Post la batalperdo denove li eskortis kun sia duoniĝinta korpuso la retiriĝon de la soldatoj al Facsét. Li staciis ĉe urbo Lugos, kiam la 15-an de aŭgusto, du tagojn post la armildemeto de Görgey li devis denove akcepti batalon. Tiu estis lia lasta batalo sur hejma tero.

Poste li rifuĝis al Turkio, kie li entreprenis soldatan servon kaj konvertiĝis al la Mahometana religio. Kiel paŝao Kursid li estis korpusestro kaj vivis en Aleppo ĝis la fino de 1851. Tiam li iris en Anglion, kaj post la eksplodo de la rusa-turka milito li revanis al Turkio, kie li estis diviziestro. En 1855 li derendis fortikajon Kars kontraŭ la rusa generalo Muravjev. Aŭtune de 1856 en montaro Taknan li disbatis 30 000 personan caran armeon. Post la packontrakto li pensiĝis. Post 1861 li ekloĝis en Anglio, kie la 25-an de aprilo 1865 en Londono li mortis.

Kmety inter la emigracio unua kritikis la memuaron de Görgey, defendante per tio liajn politikajn kontraŭulojn.

El la dokumentoj de György Kmety ĉirkaŭ cent foliojn gardas la Hungara Nacia Arkivo, en la materialo de la ministeria arkivo el 1848—49. La arkiva indiko estas: H. 116. Dokumentoj de György Kmety 1849. La limtempoj de la leteroj estas: 3-a de majo — 1-a de aŭgusto 1849.

Plimulto de la skribaĵoj temas pri la movoj, etato kaj armilaj ekipoj de la malamikaro. Evi-

dente, ni trovas raportojn ankaŭ pri la propraj fortoj kaj politika etoso. Ni opinias aparte interesa kaj el vidpunkto de Somogy grava la dokumenton n-ro 9, en kiu la 4-an de junio 1849 en Kaposvár Gáspár Noszlopy, regisara komisaro en departemento Somogy, raportas al kolonelo Kmety pri la akiritaj militaj sukcesoj, pri la situo de la malamika armeo en Sud-Danubio kaj pri la aŭstraj armeaj fortoj en Pécs. Ni opinias same grava ankaŭ la duan leteron de Noszlopy datitan la 12-an de junio (dokumento n-ro 12.). En ĝi Noszlopy raportis al kolonelo Kmety pri la malamikaro kolektiĝanta en Baranya kaj pri la koncentriĝo de la depotoj de Nugent. La 2-an de junio 1849 Rudolf Daniss, konfidenculo kaj esploristo de Kmety raportas pri la situacio de departementoj Zala kaj Somogy (dokumenton-ro 6.).

Simile grandan interesiĝon povas veki flanko de Somogy la letero de Sándor Csertán, registara komisaro en departemento Zala, kun kiu li sendis al Noszlopy kopie la leteron de Kmety pri la lokiĝo de la patrujdefendanta kaj malamika armeoj.

Kvankam tiu estas la unusola letero netrovebla inter la indikitaj dokumentoj de Kmety. Ĉar ĝi estas interesokapta kaj enhavas kopion de ĝis nun nekonata letero de Kmety, tial ni opiniis utile publiki ĝin (dokumento n-ro 22.).

Ni ne havas eblon prezenti ĉiujn leterojn n-roj 1—40. Tamen ĉiu el ili aldonan novajn kolorojn al la ĝis nun senmerite neglektita parto de la hungara milita historio, al la prilaboro de la historio de soldataj esploroj.

La plimulton de la fontmaterialoj preparis la subordigitaj komandantoj, la volontulaj esploristoj kaj sipoj de Kmety

Ni trovas inter ili anonimajn esploristajn notaĵojn, enhavantajn en strikte lakona stilo esploringojn. Pluraj registaraj komisaroj en la departementoj de Trans-Danubio raportas en siaj leteroj pri la etatoj kaj armilekipaĵoj de la malamikaro. Ni trovas leterojn de vicgeneraloj Guyon, Vetter kaj Mészáros, skribitajn al Kmety. Ili ĉiuj senescepte enhavas valorajn aldonaĵojn pri la finalo de la hungara liberbatalo en 1848—49.